

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

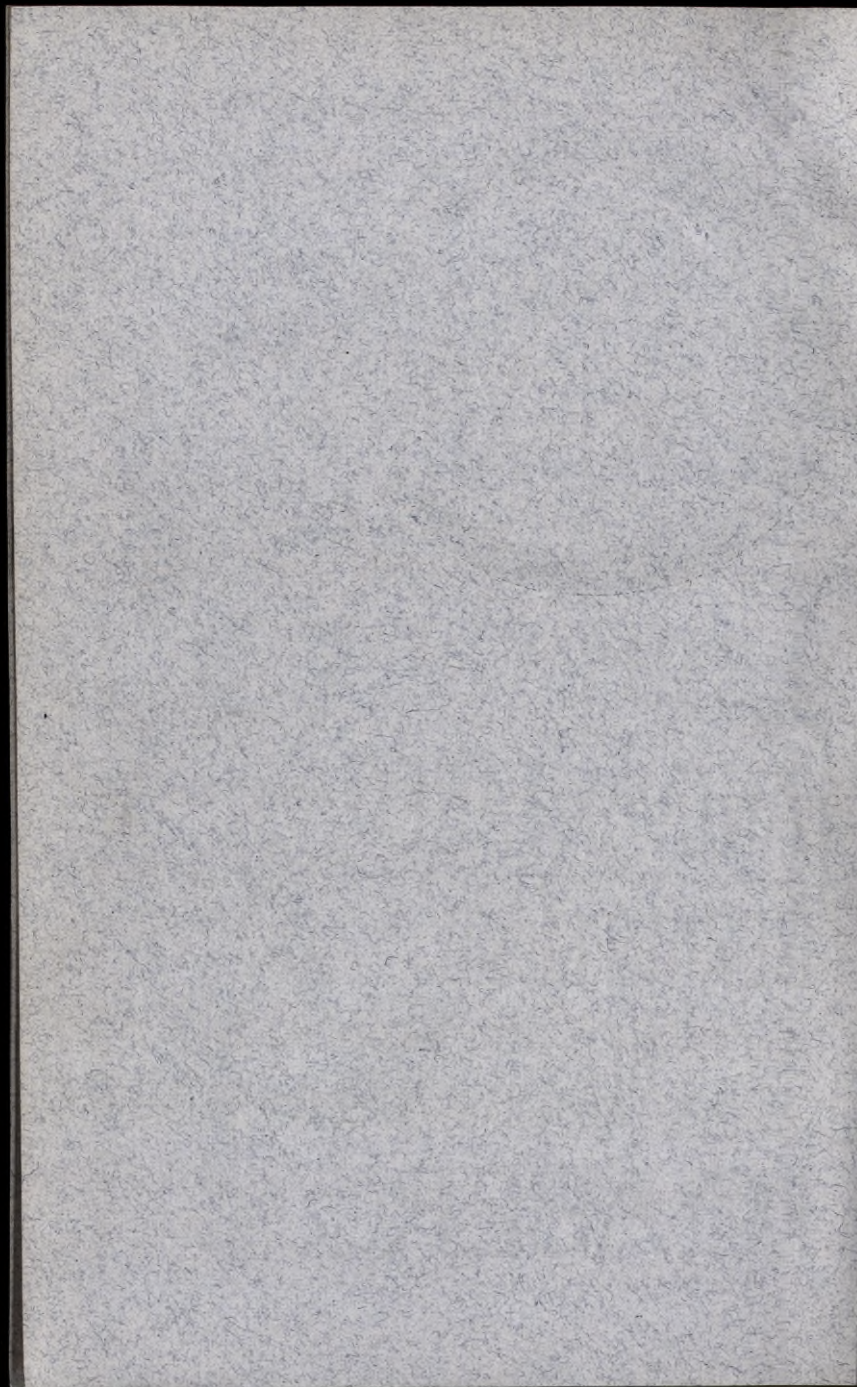

STOCKHOLM,

NILS GLEERUPS FÖRLAGSEXPEDITION.

Pris 50 öre

ARL XII

SOM

FÄNCVAKTARE

BERÄTTELSE

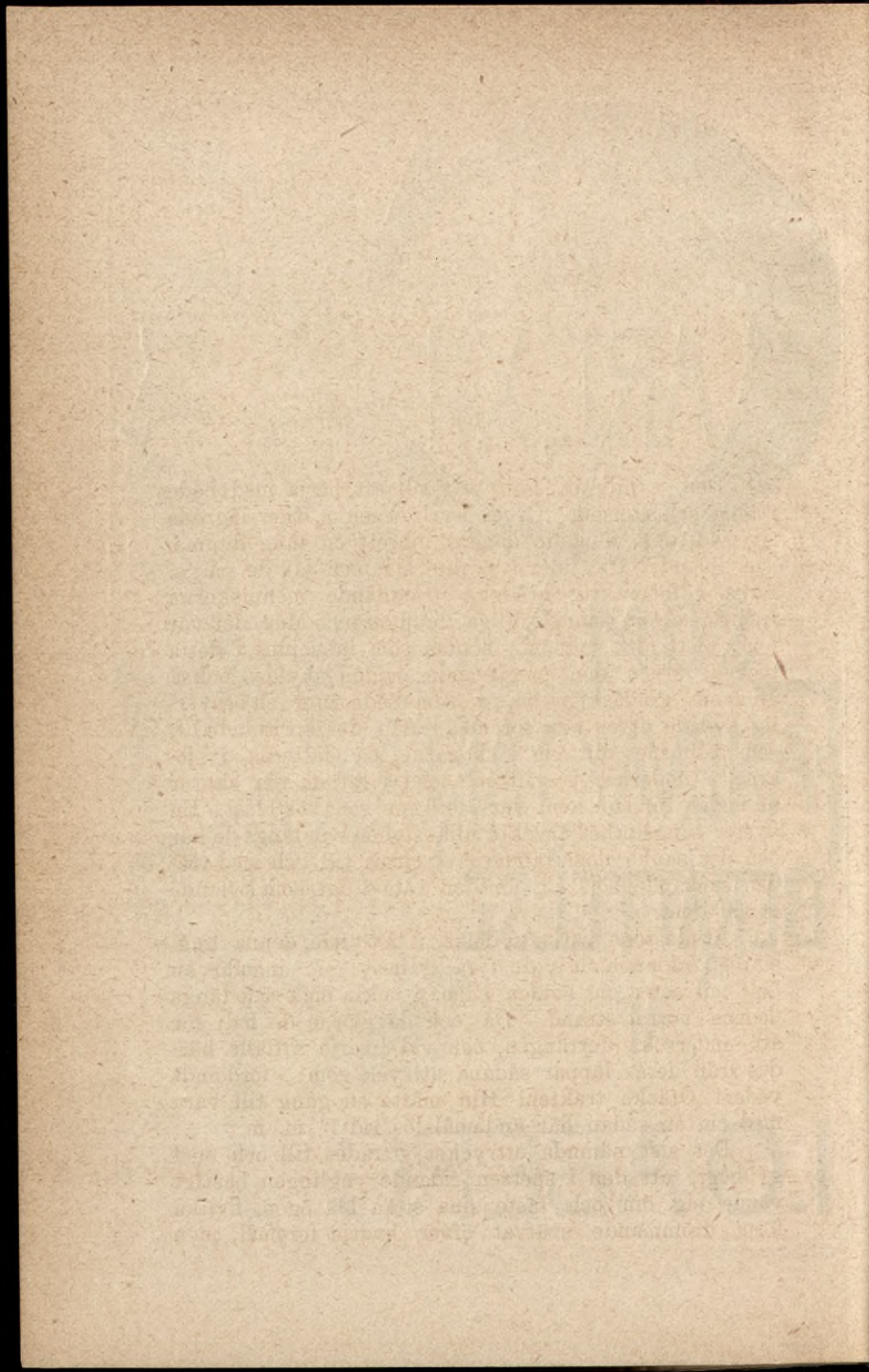
AF

I. O. ÅBERG

Jonne Nyström

W. MEYER & K.

Den 8 juli år 1700 var till att börja med både regnig och stormig. Öfver kyrktornen i Riga lägrade sig vid den följande dagens inbrott en tung dimma, som ibland lyfte, ibland sänkte sig, och lät de på gatorna i feberaktig brådska framilande människorna framstå såsom sannskyldiga dimfigurer. Men, det var icke blott den nämnda staden som insveptes i detta töcken, äfven den omgifvande nejden skyldes också af denna grådaskiga kappa, som både tung och besvärlig hvilade öfver alla föremål. Allt det sprittande lif, som tillförne röjt sig i skogarne, på slätterna, i sjöarne, i floderna, ja till och med i luften, der skaror af foglar tumlade om, var med ens som bortblåst. En dyster tungsintethet tryckte alla sinnen och längs de här och der sank flodstränderna tycktes till och med träden suckande böja sig för den våta dräkt, som kylande omgaf dem.

Åtminstone var, att döma af det yttre, denna tungsintethet rådande hos de fyra ryttare, som ungefär en half mil öster om staden Riga, i sakta mak redo längs flodens norra strand. Då och då gjorde de halt för att undersöka terrängen, och vid hvarje tillfälle hördes från deras läppar sådana uttryck som: »fördömdt väder! Otäcka trakter! Hin måtte en gång till vara med om en sådan här ändamålslös ridt!» m. m.

Det sist nämnda uttrycket yttrades till och med så högt, att den i spetsen ridande ynglingen hastigt vände sig om och fäste sina stora blå ögon, hvilka förut drömmande sväfvat öfver hvarje föremål, men

för det mesta hvilat på flodens lugna yta, med ett till hälften förvånadt, till hälften missnöjdt uttryck på talaren.

»Min käre Horn», utbrast han derpå och höll in sin springare, »ni visste ju hvart färden skulle ställas, och det hade också stått er fritt att bli hemma, om ni velat. Det är inte nu på sin plats att komma med förebräelser.»

Dessa ord, uttalade i en ton, som røjde, att ynglingen fann sig långt ifrån smickrad af Horns oförblommerade omdöme, gjorde att denne med ens förde fram sin springare.

»Ers majestät», sade han, »det gör mig verkligen ondt, om mina ord skulle blifvit upptagna med onåd. Någon dålig mening har ej legat i dem. Dock måste jag öppet tillstå, att försöket att snappa bort kardinal Primas kanske skulle kröntas med framgång om ers majestät medtagit minst ett hundra man, såsom jag föreslog. Och lyckan hade i sådant hänseende möjligtvis också varit oss så bevågen, att vi inte allenast kunnat få Polens främste man näst konungen i våra händer, utan äfven den listige sachsaren general Steinau, som ju lär vara Paykulls högra hand, eftersom öfverlöpare och fångar berätta. Detta är orsaken till mitt, jag medgifver det, något häftiga utrop.»

Karl XII betraktade Arvid Horn några ögonblick så forskande, som om han velat se ned i djupet af hans hjerta, för att öfvertyga sig om, huruvida Horns ord voro sanna eller icke. Derpå sade han med en ton, som förrådde, att det icke var så farligt med onåden, som Horn föreställde sig:

»Eder trohet, grefve Arvid, och den tapperhet ni städse visat, borga mig för att ni talat sanning. Ja», fortfor han och lät hufvudet tankfullt sjunka ned mot bröstet, »det grämer mig verkligen att kardinalen kom undan och Steinau med honom. Det skulle annars varit ett godt kap att ha fått dem båda i våra händer. Men», slutade han och ökade ridten, »jag hoppas på bättre lycka nästa gång.»

De andre tre ryttarne, Arvid Horn, generalmajorerna Stuart, som förde vesterbottningarne, samt Cron-

hjort, följde konungens snabba ridt utan att sins emellan yttra ett enda ord. De tycktes tvärtom vara nöjda med den tystnad han iakttog, emedan de i stället fingosysselsätta sig med sina egna tankar.

Då Karl XII på morgonen af den 8 juli red ut för att förfölja kardinal Primas, som med ett litet parti, anfördt af den djerfve och tappre Steinau, hade vågat sig fram i närheten af den svenska ställningen, hade han medtagit endast femtio ryttare. Oförvägen som den svenske konungen alltid var, ansåg han denna styrka alldeles tillräcklig att jaga observationskåren på flykten. Förhållandet blef också så, men under det ifriga förföljandet råkade han i ett bakhåll, ur hvilket han, tack vare sin egen och sina förföljares tapperhet till slut reddé sig med förlust af mer än halfva styrkan. Endast aderton bussar återstodo. Resten var antingen tillfångatagen eller låg nedhuggen på Dünaflodens här och der gyttjiga strand.

Bland de aderton, som på kort afstånd följde konungen och hans officerare, befann sig också den gamle sergeant Kask, grå i skägg och hår, med minst sextio år på nacken, men ändock med ett sinnelag, som var högst märkvärdigt. Kasken hade tjenat under Karl XI och varit med i alla fejderna under denne konung. De hiskligaste faror hade han genomgått; döden hade många gånger, såsom han plägade uttrycka sig »gapat öfver honom som ett rofdjur», men icke ens i dessa stunder hade gubben Kask förlorat sitt glada och muntra lynne. Var det någon af de yngre kamraterna, som förundrade sig öfver att Kasken jemt och ständigt kunde vara vid så muntert lynne, erhöi han alltid från gubbens läppar detta svar, ett upprepande af och en fortsättning på det gamla kända folkuttrycket:

»Hå, hå ja mej, du gamle trask,
när jag var ung, då var jag rask,
nu är jag gammal vorden
och larfvar här på jorden
i snö och slask —
förty jag heter Anders Kask.
Tralalalala, tralalej, hoj!»

En sådan glad fyr kunde icke ens de största motgångar göra nedstämd. Också inverkade hans glada lynne till den grad på hans kamrater, att något surmulet ansigte sällan var synligt i den trupp Kasken tillhörde.

Den gamle sergeanten var också känd af hela kåren, och till och med kung Karl brukade ibland, då han var vid dåligt humör uppsöka honom för att åhöra hans muntrande historier från snapphanekriget i Skåne.

Gamle Kask, ett hufvud längre än alla hans kamrater, red i spetsen för den lilla truppen, hvars befälhafvare han var sedan fänriken bitit i gräset under striden. Från venstra handen neddroppade blod på sadeln och tecknade den hvitgrå springarens sidor här och der med små röda fläckar. En sarmatisk sabel hade nära nog afskurit lillfingret, som dock ännu hängde kvar vid senorna.

Endast kungens uttryckliga förbud kunde afhålla Kasken från att sjunga en munter visa. I stället flödade ett harmlöst skämt utan uppehåll från hans läppar. Skämtet gällde för det mesta sachsar, polacker, ryssar och hvilka andra föremål han dessutom kunde få fatt i, samt drabbade icke så sällan egna kamrater. Följden häraf var att hela den lilla truppen skrattande med full hals red in i lägret. Förbudet mot att vara munter upphörde i och med detsamma.

»Nu kan jag ge mej tusan på att det är Kasken som är i farten med att berätta historier», sade en klotrund kapten till en långskranglig kamrat. »Den karlen är sej då alltid lik.»

»Ja, han är vår bästa man», svarade den långskranglige. »Voro alla lika till humöret, skulle vi aldrig behöfva se ett enda surmulet ansigte.»

Den ruskiga väderleken fortfor äfven på morgonen den 9 juli. Redan tidigt, till och med före soluppgången var den svenska hären i ordning att företaga flodöfvergången. Nästan alla innevånarne i staden hade samlat sig på vallarne, dessa under lång tid af svenskarne försvarade verk, och följde derifrån med vexlande uppmärksamhet de på floden hvarandra korsande båtarne.

Paykull, som i god ro låg i sitt befästade läger och aldrig minst tänkte på att konung Karl skulle våga sig öfver floden först och främst i denna dimmiga och otjenliga väderlek och för det andra i hans så omedelbara närhet, blef därför både förvånad och bestört då en af hans adjutanter brådskande inträdde med underrättelsen, att hela svenska hären var stadd på öfvergång.

Den knappt en half timme förut till lägret från flykten ankomne kardinal Primas, en ärevördig man, fosterlandsälskande och slug politiker, tviflade till en början på officerens utsago, men en liflig skottvexling emellan de främste svenska båtarnes besättningar och den på Dünaflodens södra strand befintliga observationstruppen, häfde genast både hans och Paykulls tvifvel. Den sist nämnde blef så mycket mera orolig som han hittills alltjemt lefvat i den föreställningen, att kung Karl, om han vore så djerf, att han vågade en öfvergång, skulle företaga densamma längre uppåt floden, der ett ganska fördelaktigt vad fanns. Vid detta ställe hade han för den skull posterat en ansevärd styrka, öfver hvilken den ofvan nämnde general Steinau förde befälet. I sporrsträck måste därför adjutanten åstad för att kalla generalen tillbaka. Paykull ilade derefter, åtföljd af den danske generalen Trampe, som på sin konungs befallning tjänade i sachsiska hären, i spetsen för största delen af sina trupper ned till den lågländta delen af stranden, der de första svenska båtarna i detsamma läde till.

Men kardinal Primas var så klok att han kvarblef i lägret. Han tillkallade också genast sina talrika tjänare, och gaf befallning om, att de skulle hålla sig färdiga till uppbrott när behovet så kräfde.

Detta uppbrott lät ej heller länge vänta på sig. Oaktadt Paykulls alla bemödanden att hindra landstigningen, företog Karl XII densamma, anföll genast såsom han var van, och dref de fiendtliga skarorna efter en kort strid till rygga. Paykull sände förstärkningsgång på gång, men alltid med samma resultat, och slutet blef att han kort efter soluppgången den 9 juli måste rymma fältet med hela sin armée.

Den polske kardinalen hade med djupaste bekymmer från en säker plats på afstånd följt den vexlande striden. När denna på sistone afgjordt lutade åt svenskarne sida, höjde en djup suck hans bröst och med ihålig stämman mumlade han för sig sjelf:

»Det är förbi med Polen; kung Karl skall segra.»

Efter dessa ord samlade han sina tjenare, och lernade med en djup suck det läger, som han trodde sig icke så snart behöfva öfvergifva.

Ett godt stycke öster om lägret höll anföraren för tjensteflocken plötsligt in sin springare och vände sig till kardinalen med denna fråga:

»Hvart ämnar ers eminens styra kosan?»

Kardinal Primas betänkte sig några ögonblick. Derpå sade han raskt:

»Till Rajzac.»

Tjenaren tog af på en liten och smal skogsväg, som längs flodstranden ledde ända fram till Rajzac, släkten Sobieskis stamgods och beläget ungefär två mil öster om Riga, icke många famnar ifrån Dünaflodens strand.

Då kardinal Primas såg sig omgifven af den mörka skogen och förutom det buller, som hästhofvarne gjorde mot den steniga marken, endast hörde suset i träden och den lätta brusningen från flodens yta, som der och hvar skymtade fram mellan trädgrupperna, kände han sig först lugn, och en suck af lättnad höjde hans bröst.

Under öfvergången hade Anders Kask befunnit sig i den båt, som följde tätt efter konungens farkost. Den gamles ansigte var efter vanligheten långt ifrån trumpet. Endast en gång hade det fördystrats, och det var när de på andra stranden stående sachsarne började sigta på konungen och hans följe.

»De karnaljerna ska nog skjuta honom så genomskinlig som ett grynsåll», skrek han då han såg, huru ett par af de konungen omgifvande hofherrarne föllo i vattnet under det de vid Karl XII:s sida vadade den korta sträcka som de djupgående farkosterna icke kunde tillryggalägga, »men förr ska...»

Kasken fullbordade icke meningen utan hoppade vigt ur båten, och gick sedan, sjungande en munter

soldatvisa, och ibland sändande fienderna en varm helsing i form af en kula, några steg framför konungen.

»Gå ur vägen, Kask», utbrast konungen. »Din väldiga kropp skymmer utsigten för mig.»

»Ja, det är bra, det», svarade Anders, »då kan ers majestät vara lugn för kulorna.»

Konungen log åt Kaskens trohet och nit och lät honom hållas. Just då han satte venstra foten på stranden small ett skott och den gamle sergeantens hatt kastades ett godt stycke ut i vattnet. Kask såg med en sorglustig uppsyn på den af de efterföljande knektarne nedtrampade hufvudbonaden och yttrade der-efter barskt:

»På de kärnljerna! Jag skall nog ha mig en polsk lua i stället!»

Den gamle knekten var sedan alltjemt i spetsen för den främsta afdelningen, som hade att mottaga sachsarnes första och kraftigaste anfall. Då han efter stridens slut närmade sig konungen och förde med sig tre fångar, dem han med egen hand tagit, samt hälften af ett standar, om hvilket han en stund hårdt kämpat med en sachsisk officer, bar han kokett på sned öfverhjessan en rikt utsirad polsk mössa. I denna hufvudbonad, som alls icke passade in på den enkla af blod och dam nedsuddlade svenska uniformen, såg Kasken så ogement rolig ut, att till och med kung Karl måste dra på munnen åt honom. Den gamle skrattade sjelf mest, men just som han var i värsta taget blef hans ansigte plötsligt allvarsamt; den jättelika gestalten darade af rörelse och i de ögon, som nyligen tindrat så vackert och uttrycksfullt, syntes två stora och klara tårar. Den manhaftiga stämman vibrerade också af rörelse då han utropade:

»Länge lefve kung Karl, och död åt hans fiender!»

Och orsaken till denna plötsliga förändring?

Midt under den allmänna munterheten, och då Kask gjorde åtskilliga komiska grimacer, hade kungen sagt:

»Gå och byt ut den der polska mössan, som inte kläder dig, *fänrik* Kask.»

2.

Slottet Rajzac var, som ofvan nämndes, beläget omkring två mil öster om staden Riga och icke särdeles långt ifrån Dünafloden. Århundraden hade förflutit sedan dess massiva grundvalar lades, och utseendet bar äfven vittne derom. Tre torn, ett i midten och de båda andra på hvar sin ända, höjde sig, företrädesvis det mellersta, som också var det största, ganska ansenligt öfver de grå af mossa betäckta väggarne, och voro synliga på långt håll öfver den bergen omgifvande skogen. En hög ringmur, försedd med många skottgluggar, gaf Rajzac nära nog utseendet af en fästning, och slottet var äfven så i viss mening.

De tider, under hvilka nedan berättade händelser tilldraga sig, voro, såsom känt är, allt annat än fredliga, och de årtionden, som redan förflutit hade äfven varit af samma karakter. Till omvexling med yttre oroligheter med ryssar, turkar och tyskar, kom äfven inre split, som litet emellanåt ställde Polens innebyggare i harnesk mot hvarandra. De polske magnaterna voro nemligen herrsklystna och sjelffrådiga och kunde endast med vapenmakt förmås att erkänna ett öfverhufvud, som ensam egde den afgörande makten. Uttrycket »en polsk riksdag» användes därför ofta då man vill beteckna oreda i en sammankomst, der alla medlemmarne göra allt, för att få sin enskilda mening gällande och derigenom endast tillställa split och oreda.

Under de svenska konungarnes fejder mot Polen, som en kort tid till och med lydt under samma konung som Sverige, nemligen under Sigismund, var därför denna inbördes afund och oenighet ett svårt vapen i eröfrarnes händer, och det skulle blifva så äfven under tolfte Karls fejd derstädes. Visserligen funnos redlige och fosterlandsälskande polackar, som med all flit arbetade på att hålla det polska folket tillsammans, men utan att lyckas; hvar och en ville spela herre, ingen ville lyda, och därför har också Polen redan i vår tid

gått sin undergång till mötes, d. v. s. upphört att vara eget konungarike. Deladt mellan sina tre mäktiga grannar, Ryssland, Preussen och Österrike, har det endast sitt namn kvar; i en ej så aflägsen framtid skall må hända också detta utplånas från Europas karta och den blifvande världshistorien.

Men, vi återvända till ätten Sobieskis gamla stamgods. Lik en sagans jätte, kring hvilken nyare tider uppdragit den dystra, högst sällan af vedhuggarens yxa genljudande skogen, låg slottet Rajzac der till utseendet alldeles öfvergifvet. Från dess murar ljödo inga krigiska anrop och från de af småbuskar och tistlar nästan igengrodda skottgluggarne blickade inga kanonmynningar ut mot angriparen. Inga glädtiga sånger skallade från de vidsträckta salarne; inga kruserliga riddare på stolt dansande springare; inga ömma tärnor i de milda sommarqvällarne lyssnande till lutans melodiska knäppningar; inga skallande jagtsignaler mellan skogsnåren, utan öfverallt en tung och tryckande dysterhet, som fullkomligt harmonierade med sjelfva det äldriga slottet, hvars jernflöjel på det mellersta tornet under stormen vände sig omkring med ett gnisslande läte, som förekom så hemskt och spöklikt i den mörka natten. Endast då och då syntes någon mensklig varelse liksom med rädda fjät smyga längs vallen eller förstulet titta ut genom någon skottglugg, hvarifrån han då först varit tvungen att jaga bort de små fyrfota innevånare, som utan att bedja slottets herrskarinna om lof, der tagit sina boningar, eller nedrifva de tjocka spindelnät, som der och hvar stängde utsigten. Den tunga jernbeslagna ekporten vändes knappt en gång om dagen på sina gångjern; med ett ord: de menskliga varelser som dvaldes der inne, syntes hafva utsett detta ställe till graf åt sig.

Och likvisst räknade slottet Rajzac många glada anor, isynnerhet på den tid då Polens störste hjelte, konung Johan Sobieski, densamme som genom sin ankomst i spetsen för en polsk här räddade Wien, när denna stad var belägrad af de segrande turkiska skarrorna, och i följd häraf också hela det vesterländska Europa, uppehöll sin här. Den ena festen aflöste den

andra; de stora salarne skimrade i guld och purpur; inga surmulna anleten syntes här, då allt hvad Polen egde rikt, mäktigt och skönt tagit sin tillflykt dit för att glädjas åt en vänlig blick ur hjeltekonungens ögon, ett uppmuntrande ord från hans läppar.

Ack, denna förgångna tid med sin ridderlighet och den poesi, som den förde med sig, den var dock undransvärd! Ju mera tiden skrider framåt, dess mera prosaisk blir den. Förra seklers lösen var ära och beröm; denna tids lösen är pengar, pengar! För mammons skatter bortkasta till och med nutidens barn obetänksamt sin heder.

Efter Johan Sobieskis död kvarblef slottet Rajzac i ättens ego och vid tiden för denna skildring bodde furst Stefan Sobieskis åldriga maka der. Det gamla slottet såg dock nu ut som om det skämts vid minnet af hvad det fordom varit och blickade liksom hänfullt ned på de många slingrande vägarne och stigarne, som förde inåt skogen i alla riktningar och ned till flodstranden. Dessa vägar voro alldeles igengrodda af en ymnig växtlighet, delvis afspärrade genom kullblåsta och nedhuggna träd, som tagit fäste der och ej läto sig rubbas från sina platser utan stor svårighet. Denne jätte bland byggnadar tyckte antagligen icke om den förödelse, som den nya tiden spridt omkring sig, och det var kanske därför som Rajzacs gamla murar af sorg och förödmjukelse iklädt sig den dystra mossiga dräkten.

Aftonen af den dag, i hvars början Karl XII verkställde öfvergången öfver Düna, hade enkefurstinnan Martha Sobieski låtit samla omkring sig hela sin tjänstepersonal, uppgående till inemot hundra personer, och hållit till dem följande tal:

»Genom ett bref i dag från furst Sergo Panitzky, som är trolofvad med min sondotter, har jag fått veta, att inkräktaren, den svenske konungen, nalkas våra trakter. Jag frågar eder nu om I viljen troget tjena Polen och dess konung.»

»Ja», svarade alla och böjde sina hufvud djupt ned mot jorden, samt lade ena handen på bröstet till tecken af trohet och lydnad.

»Nåväl. Vapen finnas i den gamla arsenalen. De ha icke varit begagnade sedan inkräktarens farfars tid, må de nu komma till heders igen. Du Joseph», fort-
för hon och vände sig till den äldste tjenaren, som i
följd af sin ålder och den trohet han städse visat mot
huset Sobieski, var mera ansedd än de andre tjenarne,
»du skall öfvertaga befälet här; jag litar på dig.»

Den gamle trotjenaren böjde sig ned mot jorden
ännu djupare än de andre och sade:

»Den heliga jungfrun är mitt vittne, att jag vill
offra lif och blod för min herrskarinna, och jag går i
borgens för, att också de andre tjenarne vilja detsamma.»

Sedan Martha Sobieski ännu en gång mottagit
sina tjenares hyllning och försäkringen om deras tro-
het både mot henne sjelf och mot Polen, gick hon med
högburet hufvud och stödd på sondottréns, den vackra
Eleonoras, arm upp till sina rum. Den belåtenhet, som
så tydligt afspeglade sig i hennes drag under hyll-
ningsceremonien nere på borggården, vek småningom
bort, och då hon väl inkommit i den stora med tunga
gyllenläderstapeter dekorerade salongen, der konung
Johan fordom plögade hålla sina gästabud, och der
porträtten af de döde medlemmarne af ätten Sobieski,
såväl manliga som qvinliga, stumt blickade ned på sina
lefvande efterkommande, nedsjönk hon pustande i en
beqväm fåtölj och dolde för några ögonblick det gamla
af krithvita lockar omgifna hufvudet i händerna, under
det tunga suckar arbetade sig fram ur hennes bröst.

Under tiden stod Eleonora stum och tankfull fram-
för henne. Den unga furstinnan var ej skön hvad ansigts-
formen och dragen beträffade, men öfver hela det lilla
fina ansigtet låg utbredd en sådan innerlig godhet som
derefter afspeglade sig i de stora mörkblå ögonen, att
den, som en gång såg denna unga furstinna omöjligen
kunde glömma henne. Det var hos henne det ljuftva
och rent qvinliga, som gjorde att hon vann mera än
en qvinna af den mest bländande skönhet.

Så som hon nu stod framför den gamla farmodren
med sorgens prägel i sitt täcka anlete och emellanåt
förstulet betraktande familjeporträtterna, af hvilka det
förmämsta, konung Johans, allvarsammare än vanligt

tycktes blicka ned på henne, var hon i sanning en hänförande bild af sorgsenhet och barnslig ödmjukhet. Sedan hon länge väntat att enkefurstinnan skulle tala blef denna väntan henne för lång, och hon sporde därför med len och mjuk stämma:

»Hvad tänker du på, farmor?»

Ljudet af den milda rösten kom fru Martha att spritta upp ur sina drömmar.

»Mitt barn», sade hon, sedan hon en stund sett sig omkring, »svåra händelser förestå oss. Som du nyss hörde, så närmar sig Karl XII våra trakter. Öfvermodig af framgången mot czar Peters trupper vill han ingenting mer och ingenting mindre än afsätta konung August. Nå, nå», fortfor den gamle och gjorde ett tecken åt Eleonora att ej afbryta henne, »från en synpunkt betraktad, så är denna hans afsigt ej just så klandervärd. Du skall få höra, mitt barn», fortfor hon, då hon märkte att sondottren gjorde en rörelse, som betydde öfverraskning, »och du skall ej mera förvånas. Kung Karl hade nyss uppstigit på tronen, då czar Peter, konung August och Danmarks konung oförberedt anföllo honom utan orsak. Med den sist nämnde uppgjordes affären snart sagdt på ögonblicket; Rysslands czar är slagen och till gengäld för vår konungs deltagande i de båda andres planer har nu den egeninnige svensken fått i sitt hufvud att beröfva honom den polska kronan. Så stå sakerna för närvarande.»

»Men», inföll Eleonora tankfullt, »hvem vill han sätta i stället? Sig sjelf kanske, såsom hans farfar gjorde?»

»Om hans planer vet man ännu ingenting med visshet», svarade fru Martha dröjande. »Min bror, kardinalen, har visserligen någon djupare kunskap derom, men honom har jag inte sett på länge. Dessutom tror jag att han, såsom statsman icke är särdeles meddelsam af sig. Jag har många gånger frågat honom om saker, som röra det politiska lifvet, men alltid erhållit undvikande svar. »Ja», fortsatte hon, under det en lätt förtrytelse stod att läsa i hennes blickar, »herrar diplomater äro som forntidens sfinxer, ytterst svåra att utforska.»

Då enkefurstinnan yttrade dessa ord, något som tydligt skedde med ansträngning, sjönk hon djupare ned i fåtöljen och dolde återigen ansigtet i händerna. Efter några minuter reste hon sig åter upp och vinkade Eleonora till sig.

»Tag ett ljus, mitt barn», sade hon med knappt hörbar stämma.

»Vill farmor lägga sig?»

»Nej! Tag ljuset.»

Fru Marthå lade derefter sin arm i Eleonoras och gick med långsamma steg fram till Johan Sobieskis porträtt.

»Håll upp ljuset, så att skenet tydligare faller på hans ädla drag», sade hon derpå.

Eleonora lydde under det den tydligaste förvåning stod att läsa i hennes ansigte.

»Så ja, så ja!» utbrast enkefurstinnan då konungens vackra anlete belystes af ljusskenet, »nu kunna mina gamla ögon tydligare se dig du Polens störste hjälte. O, att du lefvat nu! Din segerrika arm skulle då krossat denne konung från det nordiska björnlandet, hvilken nu förhärjar våra bördiga trakter och djerft leker med den polska ärorika konungakronan. Men låt ändock din ande komma öfver icke allenast vår konung utan också öfver alla hans stridsmän, så att de måtte kunna tillbakadrifva inkräktaren och återgifva vårt blödande fosterland lugn och ro. Dig, heliga jungfru», fortfor hon och korsade sig djupt framför en under porträttet på en vacker marmorelare stående madonnabild af gediget guld, »dig heliga Guds moder lägger jag Polens öde i händerna; afvänd det onda innan fienden får för stor makt i landet. Vi förtrösta på din hjälp, som aldrig vändt sig ifrån dem, som med rätta hjertan böja knä inför dig.»

Den gamla damen gjorde derefter en rörelse att knäfalla på en sidenklädd pall, då i detsamma en röst från den i halfskymning liggande nedre delen af salongen uttalade detta ord:

»Amen!»

Ljudet deraf lät så doft, nästan hemskt i den stora salongen och kom de båda fruntimren att med bestört-

ning vända sig om. Fru Martha sansade sig dock genast och utbrast med skarp stämma:

»Hvem är det som vågar canmäld intränga hit? Hur sköter Joseph sin tienst!»

»Skyll ej på den gamle hederlige mannen», yttrade den främmande rösten och i detsamma skred en hög manlig figur genom salen.

Enkefurstinnan hade nu känt igen rösten.

»Min bror, min bror», utbrast hon och skyndade mot kardinal Primas, som hjertligt omfamnade systemen. Bakom kardinalen syntes en ung polack i en lysande drägt. Ett spotskt och öfvermodigt drag kring de fina läpparne gjorde dock att han ej tillvann sig några stora sympatier.

Denne man var furst Sergo Panitzky, den siste afkomlingen af en fordom genom bragder lysande ätt, som under Karl X Gustafs krig utmärkt sig lika mycket i Polen som i Danmark. Furst Sergo hade dock ännu icke haft tid att utmärka sig annat än på de förut omnämnda »polska riksdagarne», der han genom att både i tid och otid använda det tillåtna »veto't» endast retat en massa oliktankande emot sig. Fredsbrottet hade nu kommit emellan såsom en väl behöflig affedare, och den äregirige fursten skyndade genast till kardinal Primas, som ju skulle blifva hans släktinge.

Äfven i Polen, såsom i nästan alla andra länder, vårt eget fädernesland icke ens undantaget, rådde det bruket, att förnäma familjer trolofvade sina barn redan i vaggan, oafsedt om de sedan vid mognare ålder kunde tycka om hvarandra eller icke. Att derigenom många olyckliga äktenskap skulle uppstå är naturligt, men detta bekymrade likväl icke kontrahenternas föräldrar, som vid uppgörelse sins emellan endast togo bördan och rikedom i betraktande.

En sådan trolofning var det som fastkedjade den unga furstinnan Eleonora Sobieski vid Sergo Panitzky, och om hvilken fru Martha en stund förut talat till sina tjenare. De trolofvade hade endast sett hvarandra tre gånger förut, men redan vid första anblicken fattade Eleonora en afgjord motvilja mot furst Sergo. Denna brydde hon sig alls icke om att dölja och det till och

med när farmodren och kardinalen sågo det. De hade hittills icke sagt någonting, men när fursten nu artigt gick fram mot sin trolofvade och ville fatta hennes hand för att kyssa den, men hon i stället drog den hastigt undan, utbrast enkefurstinnan med stränghet både i blick, ton och åtbörder:

»Eleonora! Glöm ej att han är din trolofvade!»

Den unga furstinnan bleknade märkbart och den lilla handen darrade när hon motvilligt räckte fram den. Men furst Sergos läppar hade knappt vidrört handen, förrän Eleonora häftigt ryckte den tillbaka och ilade som en skrämmd hind ut från salongen innan de kvarblifvande hunno hemta sig från den harm och förvåning, som intogo dem.

»Räkna ej så noga med hennes opassande uppförande i dessa ögonblick», sade fru Martha och kufvade harmen efter bästa förmåga. Vi hade vid eder ankomst ett angeläget och upprörande samtal, och det var troligtvis endast bryderiet vid ert plötsliga framträdande, som dref henne på flykten. Hon är ju så ung ännu», fortfor den gamla damen och lyckades kring sina läppar framtvinga ett försonande småleende, »med ett par år till på nacken, så blir hon säkerligen helt annorlunda till sinnes.»

Furst Sergo bugade sig djupt under det han bet sig i läppan. Han visste nog hvilka ogynnsamma tankar Eleonora hyste om honom, ty hvarje gång de träffats hade hon uppriktigt sagt att hon afskydde honom så mycket, att hon aldrig af fri vilja skulle blifva hans maka. Han yttrade dock ingenting derom nu, utan kysste i stället vördnadsfullt den gamla enkefurstinnans hand, hvarefter han tog plats vid ett af de fönster, som vette utåt gården, och trummade på detsamma en marsch, som tydligt bar vittne om de känslor, som rörde sig inom honom.

De båda syskonen voro snart inbegripna i ett lifligt samtal om stundens händelser och enkefurstinnan erhöll nu den så länge väntade underrättelsen om hvem som Karl XII utsett till Augusts efterträdare på den polska tronen.

Vid ljudet af Stanislaus Leczinkis namn lade sig

hennes panna i djupa veck. Häftigt grep hon brodrens hand, lutade sig intill hans öra och hviskade med upprörd stämma:

»Lägg dig emot denna utnämning så mycket du kan. Du vet att ätterna Leczinski och Sobieski alltid sett hvarandra med oblida ögon.»

»Men konungen säger, att han inte känner någon ädlare polack», inföll kardinalen dröjande.

»Ingen», utbrast den gamla damen och reste sig upp, i det hon kastade en uttrycksfull blick på brodren. »Ingen! Bah! Hvar har han då sina ögen! Skulle ej du...»

Kardinalen lade i detsamma ena handen på systemens läppar, under det han betydelsefullt sneglade åt det fönster, der furst Sergo stod. »I enrum», fortfor han derpå.

»Ja», hviskade furstinnan, som begrep kardinalens häntydning, »i morgon bittida i mitt bönrum.»

De båda syskonen skiljdes derefter och gingo hvar och en till sina rum. Furst Sergo qvarstod ännu en stund vid fönstret och trummade en häftig marsch. Då han omsider såg Eleonora gå öfver borggården, skyndade han ut och nedför den breda trappan, under det han mumlade för sig sjelf:

»Envis och sjelfsvåldig är hon, men ännu gälla, himmelen vare lofvad, våra gamla lagar, och enligt dem måste hon blifva min.»

3.

En af kardinal Primas gamle tjenare, den gråskäggige Czary, hade råkat ut för den olyckan att vricka sin fot då han, som varit ute på äfventyr i trakten, skulle stiga till häst och följa sin herre. Hästen, som icke var van vid denne sin nye ryttare, kastade Czary utan vidare krus till marken och galopperade

rakt emot de segrande svenska leden, der han blef fasttagen.

Och der låg nu Czary med sin vrickade fot svärjande, utan att kunna komma ur fläcken. Den minsta rörelse aftvang honom höga rop af smärta.

»Nu komma de hundarne», mumlade han för sig sjelf, då han såg svenskarne nalkas, »o, om jag kunde flyga!»

Anders Kask, som i detsamma närmade sig, hörde Czarys stånkande.

»Den der måtte vara illa ute», utbrast han och lutade sig öfver polacken. »Hur är det fatt med dig?»

Czary, som icke låtsade begripa svenska, ehuru han ganska väl förstod den, visade tyst på sitt ben.

Anders grep tag i foten, men släppte den genast vid det vrålande läte som polacken uppgaf. Sedan den värsta smärtan var öfver fann Czary för godt att anlita svenskan för att få hjälp.

»Jag har vrickat min venstra fot», sade han därför.

»Det betyder ingenting», menade Kasken. »Jag har vrickat både armar och ben, och är lika hel ändå».

»Låt mig ej ligga här», bad Czary med ömklig ton. »Jag är en af kardinal Primas' tjenare och...»

»Aha», afbröt Kask, som ofta hört kungen säga, att han ville gifva bra mycket för att få kardinalen i sitt våld, »då skall du väl få göra sällskap med de andre fångarne.»

På detta oförmodade sätt kom Czary till det svenska lägret. En sådan utgång på äfventyret hade han icke väntat sig, men nöden hade ingen lag; han måste foga sig i sitt öde, antingen han ville eller ej.

Då Karl XII ett par timmar efter flodöfvergången besökte fångarne, pekade fänrik Kask, som var i hans sällskap, ut Czary för honom med dessa ord:

»Han har sjelf sagt, att han är en af kardinalens tjenare.»

Till en början ville icke Czary säga hvad han visste angående kardinalens resa från det sachsiska lägret, men då kungen på det allvarsammaste hotade att låta hänga upp honom redan inom en timme, kröp

det fram att han trodde att kardinalen styrt kosan till systemens egendom.

»Hvad heter den», sporde kung Karl.

»Rajzac», svarade Czary utan betänkannde.

»Och hvar är den belägen?»

Nu teg Czary, men en enda blick på fänrik Kask, som stod redo att ögonblickligen och utan förskoning verkställa konungens befallning, gjorde att han återigen fick mål i munnen.

Då kungen trädde ut ur den till hälften förfallna trälada, i hvilken fångarne blifvit inhysta för stunden, sade han till Anders Kask:

»Välj ut hundra ryttare, de bästa du kan få tag i, och håll dem i ordning tills midnatten.»

Fänriken, som anade att ett äfventyr var i faggorna, vågade sig efter några ögonblicks betänkannde fram med denna fråga:

»Jag får väl följa med?»

»Naturligtvis», svarade konungen och nickade vänligt, hvarefter han aflägsnade sig med stora steg.

»Ja, naturligtvis», inföll också en förbigående kamrat, som hört både Kaskens fråga och konungens svar, »hvar ska' slevven vara om inte i grytan.»

Fänriken, som alltid tyckte om ett godt skämt, äfven om det utsades på hans egen bekostnad, skratade hjertligt åt kamratens infall.

»Du slog minsann hufvu't på spiken, du», sade han. »Vill du följa med?»

»Topp, hvart gäller resan?»

»Vi ska jaga kardinaler.»

»Hur många?»

»Bara en till att börja med. Kanske vi hitta flere sedan. Det är med de polska kardinalerna som med haren, ser du, ingen vet hvar de ha sin gång. Ha, ha, ha!»

Då midnattens skuggor sänkte sig öfver jorden red kung Karl i spetsen för ett hundrade väl beväpnade ryttare längs flodstranden åt det håll der Rajzac var beläget. Af Paykulls sprängda här syntes icke ett enda spår; den var alldeles som bortblåst. Utan äfventyr anlände också den svenska styrkan till Sobieskis

stamgods en kort stund efter det Joseph, enkefurstinmans gamle trotjenare, för tredje gången under natten inspekterat de fåtaliga på vällen utställda posterna.

Det gamla slottet hade nu börjat återfå något af sitt fordna krigiska utseende och genast tycktes det gamla forminnet bli en smula föryngradt. Eller kanske att det blott var en synvilla frammanad af den just nu uppgående fullmånens strålar när dessa smekte de höga torntinnarne och med sin glans försilfrade det ergiga koppartaket.

För att ej onödigtvis väcka borgens försvarare stannade kung Karl på det ställe, der skogen var så tät, att månstrålarne ej förmådde genomtränga löfverket. Längre kunde han dock icke stå överksam här, utan smög sig, åtföljd af fänrik Kask och dennes kamrat, med hvilken vi straxt ofvanför gjort bekantskap, fram mot den stora ekporten. Alla tre höllo sina vapen i beredskap, färdiga att använda dem med hela den kraft, hvaraf de voro mäktiga.

Den lilla trädfria planen framför porten, öfver hvilken ett afbildadt varghufvud med vidöppet gap utgjorde den enda prydnaden, hade under de sednaste årtiondena hunnit bli bevuxen med nästan manshöga buskar, dem enkefurstinna icke brytt sig om att låta rödja bort. I skydd af dessa smög sig kung Karl och hans följeslagare, och hade lyckligt hunnit fram till de två endast ett par alnar från porten stående buskarne, då porten ofvanför varghufvudet blef dem varse.

Fullmånen, som under tiden hunnit ett godt stycke väg upp på sin bana, öfvergöt med sina klara strålar de båda svenskarne och deras modige konung och gaf polacken ett ypperligt tillfälle att taga säkert sigte. Kung Karls snabba blickar uppfångade genast det farliga i situationen; han tog ett par språng och var inom kort i säkerhet invid porten. Hans båda följeslagare skyndade i hans fotspår och detta skedde, såsom det plägar heta »i grefvens tid», ty polackens gevär sänkte sig i detsamma snedt emot marken och kulan från detsamma snuddade tätt invid Kaskens rygg.

»Du var för långsam, din sengångare», skämtade

fänriken och räckte lång näsa åt polacken. »Nog får du veta hvar David köpte ölet när du kommer ner.»

Skottet väckte allt lefvande inom slottet ur den ljufva sömnen, och från hvarenda vrå kunde kung Karl höra ropet:

»Svensken är öfver oss! Till vapen!»

4.

Då Eleonora utkom i den långa korridoren stannade hon för att hemta andan. Barmen häfde sig våldsamt och det var endast med möda som hon kunde framtvinga detta utrop af lättnad:

»Ah!»

Men i nästa ögonblick besjälades hon af en liflig förskräckelse. Det var då hon tänkte på den stränga farmodren, som hennes smärta men ändock fylliga gestalt började skälfva som ett asplöf. Hvilket straff skulle hon väl komma att utstå för sitt uppförande mot furst Sergo? Fängelse väntade hon sig visserligen icke, men hon anade att något värre förestod henne, nemligen den gamla farmodrens onåd och dermed förknippade vedervärdigheter. Skulle icke enkefurstinnan, retad af sondettrens motstånd, med alla medel, som stodo henne till buds, och de voro icke få, ty hon var bland annat väl upptagen af »den helige fadren», hvilkes fötter hon två särskilda gånger kysst vid sina besök i Rom, påskynda det önskade giftermålet med furst Sergo, kanske medan han nu var på Rajzac? O, en större olycka skulle aldrig kunna träffa henne, det kände hon.

Med en konvulsivisk rörelse lade hon ena handen på hjertat och från hennes läppar hördes detta ömt framhvisade namn:

»Ladislas!»

Snabba steg närmade sig i detsamma och kommo

Eleonora att krypa intill den kalla korridorväggen så mycket hon förmådde, ty hon ville icke blifva sedd af hvem som helst i denna ställning.

Stegen kommo närmare och då Eleonora tyckte sig känna igen dem, föll handen sakta ned längs sidan och hon mumlade för sig sjelf:

»Det är han. Han är den enda åt hvilken jag kan anförtro mig.»

I den matta dager, som ännu låg i skymningen, igenkände Eleonora fullständigt den ankommande, när denne passerade förbi ett litet fönster i korridoren. Just som han var midt för henne, hviskade hon med knappt hörbar röst:

»Joseph.»

Den tilltalade stannade, ty han hade icke allenast hört sitt namn, utan äfven känt igen den, som uttalade detsamma.

»Heliga jungfru, hvad står på eftersom...»

»Tyst, tyst», afbröt Eleonora, »följ mig längre fram så att vi få vara ostörda.»

Sedan de gått några alnar längre bort, hviskade den unga furstinnan med en af oro darrande stämma:

»Han är här.»

»Jag vet det, nådiga furstinna, men jag kunde ej neka honom inträde, då han var i sällskap med hans högvördighet, kardinalen.»

»Inte förebrår jag dig, trogne Joseph», inföll Eleonora, »men kan du ej upptänka något sätt att bli honom qvitt?»

Trotjenaren funderade en stund, derpå sade han:

»Kardinalen vågar väl inte stanna länge här, ty som jag hörde af hans tjenare har den svenske konungen i morgse tidigt gått öfver floden nere vid staden och drifvit vår här på flykten, och då kan han icke vara säker här. Furst Sergo skall då naturligtvis följa honom och...»

»Ack, om det vore så väl», afbröt Eleonora suckande, »ack», tänkte hon för sig sjelf, »om Ladislas ändå vore här!»

Eleonora hade knappt fyllt sina sexton år, då hon var på en bal, som konung August gaf i Warschau, och

till hvilken de förnämsta ätterna i staden och den omgifvande nejden voro inbjudna. Furst Adam Sobieski, Eleonoras far, lefde då ännu och var bosatt i hufvudstaden. Det var först efter hans på en jagt timade död, som hans gamla mor, som ej längre trufdes i de lysande kretsarne, flyttade till Rajzac, för att under trägna andaktsöfningar bereda sig till att återse maken och sonen i en annan verld.

På ofvan nämnde bal hade den sextonåriga Eleonora gjort första bekantskapen med Ladislas Leczinski, en brorson till den man, som genom Karl XII:s makt-språk sedermera en kort tid bar Polens konungakrona. Ladislas var ståtlig, vacker och ädelsinnad, hvarjemte han besatt en tapperhet, som nära nog blifvit ett ordspråk i den polska hären.

De unga träffades sedan flere gånger och snart hade de sagt hvarandra att de ej kunde lefva skiljda åt för hela lifvet. I hemlighet svuro de hvarandra trohet.

En enda gång på de två år, som sedan dess förflutit, hade de råkats. En ruskig höstafon hade nemligen Ladislas, uttrötad och genomvåt af ösregnet, bultat på Rajzacs port utan att veta att han der skulle träffa den som låg så nära hans hjerta. Och ehuru ätterna Leczinski och Sobieski voro politiska fiender hade enkefurstinnan ändock nog mycken takt, att visa vänlighet och gästfrihet mot Ladislas. Denne qvarblef nära åtta dagar på slottet och då han ändtligen måste slita sig derifrån förnyade han och Eleonora återigen sina löften om trohet in i döden. Hur skarpsinnig fru Martha än var, kunde hon dock ej komma sondottrens ljufva hemlighet på spåren, och det förnämligast af den orsak, att gamle Joseph, som burit Eleonora på sina armar sedan hon var så liten att hon ej kunde gå, och som älskade den unga flickan högre än sig sjelf för hennes milda sinnelags skull, alltid styrde så till att de älskande finga vara ostörda. Han postade till och med i egen person många gånger för att hålla nyfikne på afstånd. Dessa tjenster kunde naturligtvis Eleonora aldrig glömma.

Den tanke, som hon sände Ladislas i dessa be-

tryckets stunder kunde Joseph naturligtvis icke höra, men han anade den och sade därför:

»Furst Ladislas vore kanske den ende, som...»

»Tyst, tyst», afbröt Eleonora. »Tänk om någon skulle höra oss.»

»Här kan ingen höra oss», svarade Joseph öfvertygande. »Men lyd nu mitt råd och låt sakerna ha sin gång. Jag känner på mig sjelf, att allt skall gå bra.»

»Den heliga jungfrun gifve att du sade sannt», inföll den unga furstinnan, »men skulle något olyckligt inträffa, så kommer jag till dig. Du är den ende verkliga vän jag har här. Joseph, min trogne Joseph», bortfor hon och fattade ångestfullt den gamle trotjenarens båda händer, »öfvergif mig inte.»

Joseph var rörd, och han stammade under det hans röst darrade af rörelse:

»Mitt lif, allt hvad jag eger, vill jag gifva för min älskade herres dotter. Förtrösta på mig; jag skall göra allt hvad jag kan för att saken skall få en lycklig utgång.»

Dessa ord ingåfvo Eleonora nytt hopp och hon vilade, utan att furst Sergo, som var henne hack i häl, för att affordra henne en förklaring angående hennes besynnerliga uppförande i salongen, kunde hinna upp till henne, snedt öfver borggården till norra flygein, der hennes lilla våning var belägen. Uppkommen dit, bad hon länge och med den oskuldsfulla jungfruns hela andakt till madonnan och sjönk derefter småningom i sömnens armar, samt drömde om Ladislas, om kärlek och lycka.

Endast den, som från en ljuf och helsobringande sömn plötsligt blir uppväckt af ett buller, som kommer alla strängar att vibrera, och som icke vet, icke ens kan ana, hvad som är på färde, kan förstå de känslor, som stormade in på de af skottet ur sömnen uppväckta polackarne.

Kardinal Primas, hvilkens öron endast för några

timmar sedan smekts af systemens anspelning på, att det nog i Polen skulle finnas någon värdigare än Stanislaus Leczinski att bära den polska konungakronan, drömde att han kröntes i Krakaus gamla domkyrka; han hörde tydligt folkets jubel; mottog med förtjusning adelsmännens hyllning och gaf sjelf tecken till glädjesalfvornas aflossande. Och det ljud verkligt som en full salfva i hans öron detta enstaka skott, hvaraf genljudet mångdubblades i det gamla slottet. Badande i svett reste sig kardinalen upp, men hade knappt hunnit gnugga sömnen från de blytungta ögonlocken, då anföraren för hans tiensteskara likblek störtade in.

»Hrs eminens», ropade den gamle tjenaren och hans knän svigtade under honom, »vi äro anfallne, öfverrumplade och inne...»

»Af hvilka? Är du galen, karl», skrek kardinalen och rusade upp.

»Svenskarne stå här utanför.»

Denna upplysning satte fötter under den beqväme prelaten. Knappt mer än halfkädd rusade han ned på borggården, der han sammankallade alla sina tjenare.

Enkefurstiinnan kunde ej på länge få en blund i sina ögon. Hatet till släkten Leczinski, och den under rättelse hon fått af brodern, att Karl XII ämnade upphöja Stanislaus till Polens konung, marterade henne stundligen. Liksom om hon varit ansatt af gikt, vände hon sig stönande på sitt läger, men slutligen förbarmade sig Morpheus öfver henne och skänkte henne den hvila hennes gamla kropp behöfde. Men tanken på Stanislai upphöjande hade varit alltför djupt ingrodd för att ens i sömnen kunna lemna henne. Hon drömde, att han och brodern midt på torget i Krakau kifvades och sletos om den polska konungakronan. Mycket folk åsåg den besynnerliga striden, som slutligen började luta till broderns förmån. Just som denne skulle rycka kronan från sin rival, afsköt en af Leczinskis anhängare ett skott mot kardinlan.

Fru Martha vaknade, och i kallsvett badade hennes kropp. Men skottet, var det verkligt eller blott ett foster af hennes uppskrämda inbillning; det buller,

som nådde henne nedifrån, var det folket, som sorlade på torget i Krakau, eller . . .»

Längre hann icke den gamla damen i sin fantasi; dörren rycktes häftigt upp och brodern, som var i fullt språng ned åt borggården störtade in.

»Jag måste skyndsamt fly härifrån», ropade han, under det ångestsvetten rann utefter hans panna. »Fienderna ligga framför Rajzac och . . . farväl syster; vi träffas i Warschau antingen vid Leczinskis eller min . . .»

Meningen blef ej fullbordad, ty orden stockade sig i kardinalens hals och hotade nästan att qväfva honom. Han måste därför ha luft och drog några djupa andetag.

Häraf begagnade sig enkefurstinnan, kastade sig oaktadt sin höga ålder hastigt ur bädden och störtade fram till bönpallen, der hon darrande i alla lemmar nedföll och bad under vilda häftiga åtbörder att den heliga jungfrun måtte förskona hennes hem från de rofgrige svenskarne, de gudlöse kättnarne.

Kardinalen hörde några ögonblick på dessa vreda känsloutbrott, derpå skakade han betänksamt på hufvudet och fortsatte sin väg.

Fru Martha var till den grad uppskrämd, att hon knappt vågade se sig om under den korta tid som striden varade. Mera lik en död än en lefvande låg hon framför madonnabilden och hörde icke ens att sondottern inträdde i rummet.

Midt under sina ljufvaste drömmar vaknade Eleonora vid ljudet af skottet, som aflossades icke särdeles långt ifrån hennes rum. Hennes skarpsinhet sade henne genast hvad som var på färde. Hastigt kastade hon öfver sig endast de nödvändigaste kläderna och skyndade derefter mellan de på borggården om hvarandra i en grufflig förvirring springande tjenarne upp till hufvudtrappan. Just som hon ämnade springa uppför densamma, varseblef hon furst Sergo Panitsky, som med pistolen i ena handen och sabeln i den andra kom rusande utför. Förvirrad som han var märkte han icke Eleonora, då hon slant undan bakom en af de monolitpelare, som prydde den ståtliga hufvuduppgången. Hans gestalt hade knappt försvunnit mellan

tjenarne, då Eleonora med lätta steg ilade upp till far-modrens rum.

Kardinalen och fursten möttes ungefär midt på borggården. Sedan de en stund betraktat hvarandra med bestörta blickar, sade den sistnämnde:

»Ni, ers eminens, får ej stanna här längre. På er bygger Polen för närvarande sitt hopp. Skulle ni bli tillfångatagen är det snart ute med oss.»

»Men, porten är stängd, och våra fiender stå der utanför», svarade kardinalen sorgset.

»Det finnes en bakport som jag känner till», utropade fursten. »Kom, jag skall visa er den!»

Med dessa ord ville furst Sergo skynda undan, men kardinalen höll honom tillbaka.

»Och ni, hvad ämnar ni företaga?» sade han brådskande.

»Jag stannar här och tager befälet öfver tjenarne. af hvilka de fleste förstå att handtera vapen. Förra gången jag var här upptäckte jag i en af källrarna tre kanoner. Kulor och krut finnes här till öfverflöd ända sedan sista fejden, så att...»

»Godt», afbröt kardinal Primas och räckte sin blifvande släkting handen, »ni är en tapper ung man, och få vi en gång ro och fred här i Polen», fortsatte han med en suck, som tydligt gaf till känna hur litet han trodde på att dessa hans ord skulle besannas, »då kan ni vara säker om att få en post, som öfverensstämmer med edert anseende och eder fosterlandskärlek. Jag tar endast ett ringa antal tjenare med mig, ty det kan väl inte dröja länge, innan jag träffar på Paykulls armée. Farväl, unge vän och blifvande släkting; den heliga jungfrun vare med eder!»

Sedan kardinalen ytterligare gifvit sin välsignelse åt alla dem, som ställt sig under furst Sergos kommando och heligt lofvat dem himmelens salighet om de manligen stredo mot kättarne, skyndade han i sällskap med de få tjenare han tagit med sig till bakporten. Hästarne stodo redan sadlade der; allt tycktes vara i ordning till affärden.

5.

När konung Karl med sina båda djerfva följeslagare var i säkerhet invid porten, sade han:

»Så långt har det gått bra, men nu återstår det värsta.»

»Ja sannerligen tror jag inte det», inföll Anders Kask, under det han oupphörligt gned sig på ryggen för att ordentligt förvissa sig om huruvida kulan gjort honom något illa eller ej. »Det låter inifrån alldeles som om det der gamla nedruttna skräpet vore ett enda stort getingbo.»

»I sådant fall kan utgången bli temligen kinkig för oss», menade kamraten. »Jag vet bäst att getingar inte äro särdeles angenäma att slåss med. De ha hvassa gaddar och...»

»Och vi ha hvassa såd'na här», inföll Anders Kask och gjorde en betecknande rörelse med den långa piken. »Skulle tro att den också smakar någonting.»

Månen öfvergöt, allt efter som den steg högre, nejden med allt klarare ljus, drog en lång ljusstrimma utefter floden och trängde med sitt magiska skimmer djupt in mellan skogens högstammiga träd, der mörka gestalter syntes sväfva hit och dit i oredig belysning. Det var den svenska styrkan som, lockad af skottet, försigtigt närmade sig för att vara den oförvägne konungen till understöd ifall sådant skulle behövas.

Kung Karl bände flere gånger på porten, men alltid med samma framgång, som om han velat bända omkull den tjocka väl tio alnar höga muren. Han syntes därför en stund bedragen i sin väntan och öfver hans anlete drog en mörk sky af missbelåtenhet.

»Porten är fastare än jag trodde», mumlade han för sig sjelf. »Genom denna kunna vi ej komma in.»

»Nä, så finnes det väl någon annan plats», inföll Anders Kask och nickade uttrycksfullt.

»Tror du det?»

»Ja, låt mig bara hållas, och ers majestät skall snart ha det här nästet in.»

»Gör som du vill, Anders», svarade kungen, »jag och Peter Storm», så hette Kaskens kamrat, »ska emellertid hålla vakt här, så att ingen kan slippa ut.»

Sedan Anders fått sig en styrkdryck ur Peters fältsflaska, smög han sig längs muren, som der och hvar hade en skroflig yta. På andra ställen återigen var den så glatt, att det skulle varit vansinnigt att der försöka klättra uppför den.

Detta observerades af Kasken, under det han smög framåt, och han beslöt genast att draga all möjlig fördel af murens skrofliga yta. Oaktadt sin höga ålder hade den gamle fänriken ändock största delen af sin fordna vigör kvar. Plötsligt stannade han och lyssnade. Ofvanför hans hufvud hördes fottramp och grofva karlröster, som tycktes disputera ifrigt. Fänriken kunde visserligen ej uppfånga orden, men anade att dispyten gällde vallens försvar. Aningen bedrog honom icke heller. Det var furst Sergo, som planterade ut sitt folk och dervid råkat i ordvexling om hvilka platser, som skulle besättas.

»Ja, gräla ni», mumlade Anders och hukade sig ned bredvid en liten buske, som till hälften hade fäste i muren, »gräla ni; jag vet nog hvad jag i stället gör.»

Han var nu så långt borta att han icke kunde se konungen. Rösterna på vallen tystnade snart och fänriken trodde i början att ingen post blifvit ställd der. Men han bedrog sig, ljudet af fotsteg mot gruset ofvan på vallen afbröt hans betraktelser.

»Hm», menade Anders Kask för sig sjelf, icke så litet snopen, »undrar hur många de ä.» Han lyssnade. »Bara en; nej, nu kommer en till! Ah, han gick nu! Ja, det är bara en!»

I sin hopkrupna ställning tog han, så godt han kunde, en öfverblick af vallens skrofliga sida. Muren var på detta ställe icke fullt så brant som annorstädes. Der och hvar utsköt en hvass sten och ungefär en aln öfver fänrikens hufvud hade två tistlar tagit fäste. De voro ganska stora och Anders hyste därför

den trygga föreställningen, att de skulle kunna vara honom till nytta vid det oförvägna vågstycke han hade i sinnet.

Sakta och utan att göra det minsta buller, ty ett sådant skulle ovilkorligen hörts i den lugna natten, uppreste sig fänriken mot muren och famlade med händerna uppåt. Den första stenen, i hvilken han skulle fatta tag, satt knappt mera än ett par tum ofvanför hans uppåt sträckta fingrar.

»Fördömdt», mumlade han för sig sjelf, och det var första gången på länge som hans ansigte fördystrades. »Hvad är nu att göra?»

Van att handla raskt blefvo hans funderingar icke synnerligt långa. Ett hopp och de seniga fingrarne omfattade kraftigt det lilla utsprånget. Der hängde nu Anders Kask med fötterna ett par tum från marken utan att kunna få fäste för dem, hur han än kände efter. Allt för hårdt vågade han ej skrapa mot muren, ty posten skulle då blifvit varskodd. Efterhand slappades kraften i fingrarne och snart började de rakna en smula. Fänriken var nära att förtvifla och det fattades icke mycket i att en äkta mustig krigared banat sig väg öfver hans läppar. Men, då nöden är störst, är också hjälpen närmast heter det och detta fick äfven Anders Kask erfaras. Hur länge han trefvade med fötterna, träffade han ändteligen på en liten fördjupning. Lik en drunknande, som med ängslig begärlighet griper efter det förbi flytande halmstrået, likaså girigt pressade äfven fänriken sin fot in i det lilla hålet. Lyckan var honom bevågen, han fick temligen godt fäste der.

Men hur skulle han vid upplättrandet kunna föra med sig vapnen, isynnerhet den långa och svårhandterliga piken? Detta var en gåta, som Anders Kask, oakadt sin klyftighet, förgäfves grubblade på att lösa. Båda händerna behöfde han vid uppstigandet naturligtvis och mellan tänderna kunde han icke bära piken. Medan han grubblade häröfver hördes snabba steg och kraftiga röster uppifrån vallen. Anders trodde att han blifvit upptäckt och drog varsamt fram dubbelpistolen

under det han tryckte sig in till muren så mycket han förmådde.

Han hade dock lyckligtvis missräknat sig. Polackarnes uppmärksamhet hade i stället blifvit riktad på de svenska ryttare, som smögo sig omkring inne i skogen. Ropen och skriken blefvo högre och under det dessa pågingo som bäst smälde ett par skott rakt ofvanför Kaskens hufvud. Deraf kom icke den förskräckelse han nu erfor; genom springet deruppe nedrasade en mängd stenar och grus och slogo honom rakt i ansigtet, så att han hade all möjlig möda att med venstra handen skydda sina ögon.

Men förskräckelsen blef ännu större när knektarne inne i skogen också började att skjuta och kulorna hveno kring hans öron. En kula borrade sig till och med in i muren mellan hans hufvud och den i spetsig vinkel uppåtsträckta högra armen. Nu var det slut med Kaskens tålmod.

»Mätte djefvulen ta' de sakram ... tvy ... tvy ...», afbröt han sjelf sin harang, då en massa löst murbruk fyllde hans mun. »Puh ... puh; anamma och regera att de inte kunna se mig, jag ger ...»

Med dessa ord släppte han taget och föll rakt ned i busken, der han ref sönder händer, ansigte och kläder. Men denna olycka blef hans lycka, ty skjutningen från skogen tilltog allt mera. Busken skyddade honom dock temligen godt. Efteråt visade han dock med stolthet hålen efter två kulor, ett i hattbrättet och ett i ena rockskörtet.

Den häftiga skjutningen från skogen hade dock det goda med sig att den inom kort jagade bort polackarne från den del af vallen, der Anders låg. När han omsider märkte att det blef tyst och lugnt som förut, stack han ut hufvudet ur busken och tittade inåt skogen.

»Inte ett lefvande lif en gång», mumlade han. »Godt, nu vågar jag väl försöket igen.»

Oaktadt de svåra skrämor han erhållit, hängde han dock snart på muren igen. Nu gick det likväl bättre för honom och länge dröjde det icke, förrän han hade sitt hufvud i jernhöjd med vallens öfversta kant.

»Här finns ingen fiende», tänkte han, förnöjd öfver

att vågstycket lyckats. Sedan han tagit pistolen mellan tänderna grep han ännu fastare tag omkring en spetsig kantsten, samt spände benens och armarnes muskler för att djerft kasta sig upp på vallen. Ögonblicket var spännande, men blef det ännu i högre grad, då i detsamma ett skäggigt och af hån grinande anlete mötte Kaskens blickar. En lans höjdes och som den sista dödsberedelsen ljödo dessa ord i den häpne fänrikens öron:

»Dö, din hund!»

Det var icke utan blickar af saknad som Peter Storm följde den bortgående Anders Kask. Han skulle nemligen ingenting haft emot antingen att få göra honom sällskap eller också gå ensam. Karl XII:s krigare voro sådana: kungen var deras allt, kärare än föräldrar, maka och barn. Uttrycket »kung och fosterland» var då ingen tom fras, såsom nu mången gång är förhållandet.

Kung Karl såg också efter sin tappra fänrik, men i hans blickar lästes en djup förtröstan, och för sig sjelf mumlade han:

»Han skall nog lyckas, så framt någon möjlighet dertill finnes.»

Vid och bakom det gapande varghufvudet hade emellertid ett tiotal polackar samlat sig, och disputeerade på det ifrigaste frågan hvad som nu vore att göra. Somliga ville genast storma ut genom porten och med blanka vapen drifva bort de djerfve angriparne, som de i det klara månskenet sågo vara svenskar. Andra deremot, och dessa voro de klokaste, och, såsom det oftast inträffar, på samma gång de fåtaligaste, röstade för att afbida tiden, samt härunder förskansa sig, hvarjemte ett bud skulle skickas ut för att söka uppnå Paykulls här och skaffa förstärkning. En i sällskapet anmärkte ganska riktigt, att det icke skulle vara synnerligt svårt att försvara sig, alldenstund svenskarne, såsom endast varande en trupp ryttare, troligtvis

icke hade kanoner med sig. Hur riktig denna förmodan än var, så blef likväl detta parti snart öfverröstadt, isynnerhet sedan furst Sergo lagt sitt ord i vågskålen till förmån för dem, som önskade att gå bröstgänges till väga. Den unge fursten glödde nemligen af stridslust och ville till hvad pris som helst utmärka sig under Eleonoras ögon. Hon skulle kanske då ändra tänkesätt emot honom.

Medan polackarne sålunda tvistade och förspillde en för dem dyrbar tid hade den svenska styrkan närmat sig slottet Rajzac och var beredd att i hvilken minut som helst skynda sin djerfve konung till hjälp.

Hårdt tryckta intill den jernbeslagna ekporten, som icke det minsta rörde sig, huru mycket de än bände på den, rådslago kungen och Peter Storm som bäst om hvad de skulle göra för att på lättaste sätt komma in i borgen och öfverrumpla den innan polackarne hunno sansa sig, då bullret innanför med ens tilltog.

»Hvad», skrek furst Sergo och stampade i marken, »ä' ni sådana rädda stackare, att ni inte töras öppna porten! Det var ju bara tre, och vi ä' tio starke och modige karlar! Öppna genast så ska ni få se att de springa benen af sig bara de få se oss!»

Furstens ögon glänste af öfvermod när han yttrade dessa ord, och det hänfulla draget kring läpparne vidgade sig allt mera.

»Öppna», skrek han ånyo, uppretad öfver den olydnad som visades honom.

Ett par af tjenarne närmade sig porten, utanför hvilken kung Karl och Peter Storm, med hämmade andedrägter och färdiga till strid, inväntade det skickesediga ögonblicket, men en sträng blick ur gamle Josephs ögon kom dem att stanna på halfva vägen.

»Nå», fortfor Sergo Panitzky. »Nå—å!»

»Nådige herre», inföll Joseph och bugade sig djupt, »vi sätta för mycket på spel om vi öppna porten. Dessutom tror jag inte att min herrskarinna...»

Då Sergo Panitzky blef uppretad genom motstånd, glömde han alla försighetsmått. Sin vilja skulle han genomföra, kosta hvad det kosta ville. Så äfven nu.

»Gå slaf», ropade han ursinnig. »Jag för befälet här och ansvarar inför furstinnan Sobieski för utgången. Har du blifvit galen, eftersom du sätter dig upp emot mig; din plats är hos svinen och dit skall jag sända dig när vi få köra bort det svenska packet. Gå!»

De öfrige tjenarne hade dragit sig undan och sluttit en ring omkring fursten och Joseph. Darrande för den gamles lif, ty Sergo Panitzky var i hela Polen känd för att icke låta vapnet länge vara i stillhet under dylika omständigheter, betraktade de än hvarandra, än Joseph.

Och hvad gjorde väl denne? Förtröstade på sin herrskarinnas makt och myndighet öfver den hetlefrade furstepojken, stod han framför denne i utmanande ställning och såg honom stint i ögonen. Ej en enda muskel rörde sig i hans marmorbleka ansigte vid de kränkande ord som Sergo Panitzky öste öfver honom, men i hans ebenholtzsvarta ögon låg ett uttryck, som var tydbart för hvem som helst, ett uttryck, som ej heller fursten kunde misstyda. Sedan han under några sekunder på detta sätt fixerat sin motståndare, sade han:

»Ni för befälet här; gör som ni vill, men jag skall aldrig tillåta någon att öppna porten. Mellan oss må sedan min herrskarinna döma, och hennes dom fruktar jag inte.»

Med dessa ord vände han Sergo Panitzky ryggen och ilade med hastiga steg fram mot hufvudtrappan.

Fursten hade god lust att genast straffa den djerfve tjenaren, och skyndade för den skull med höjd sabel några steg efter honom men betänkte sig under tiden och vände tillbaka.

»Se så», befallde han, »hållen er nu färdiga. Om ni inte kunna taga svenskarne lefvande, så hugg ned dem; de få inte komma med lifvet härifrån!»

Med dessa ord ilade han fram till porten och efter några häftiga ryck föll den tunga och grofva träbommen till marken. Fursten skulle just fatta tag i porten för att öppna densamma, när den just i detta ögonblick kraftigt stöttes upp utifrån. Den fart, med hvilken den stöttes upp, var så stor att fursten, som be-

fann sig inom den af porten beskrifna båglinien, tumlade baklänges mot väggen.

Bestörta sågo polackarne två gestalter storma in genom portöppningen, och innan de hunno sansa sig hveno de svenska huggen blixtsnabbt kring deras öron. En fjerdedel af styrkan togo genast till benen, men resten stannade qvar och satte hårdt mot hårdt.

Kung Karl och Peter Storm visste dock att så kraftigt begagna sina pampar, att mer än halfva antalet motståndare snart rullade i sitt blod vid deras fötter.

Furst Sergo hade emellertid hemtat sig från den minutliga overksamhet, i hvilket slaget af porten försatt honom, och då hans skarpa ögon, trots skuggan i portgången, upptäckte endast två svenskar, rusade han fram med sabeln i högsta hugg.

»Förrädare, skurkar, uslingar», skrek han till de allt lamare fäktande tjenarne, »är det så ni försvara er herrskarinna, är det så ni hålla det löfte som ni gäfvo kardinalen då han gaf er sin välsignelse. Blygens ni inte att låta två fiender besegra er!»

Dessa ord gjorde samma verkan på tjenarne som en elektrisk stöt. Under ursinniga hämnderop störtade de ännu osårade öfver den jättelike Peter Storm, som med ryggen stödd mot ett hörn i den korta portgången, försvarade sig med verkligt lejonmod. De sår han erhöll aktade han icke, men de hugg han utdelade förfelade icke heller sin verkan.

Då tjenarne rusade på Peter Storm fick Karl XII några sekunders rådrum. Dessa använde han till att föra en liten pipa till läpparne. En gäll ton trängde skärande genom stridsbullret och hördes af de genom skogen i sporrsträck anryckande svenskarne, hvilka återigen sutit upp för att hinna fram i tid.

Furst Sergo Panitzkys mening var att komma emellan de stridande och porten, stänga till densamma och sålunda innesluta de djerfve svenskarne. Han skulle också ha lyckats i denna sin föresats om han varit snabbare i vändningarne.

Peter Storm märkte först anslaget, och med dun-drande stämma ropade han:

»Skydda porten!»

Karl XII störtade fram just som fursten hade lyckats att få till den tunga ekporten mer än till hälften. Hans långa pamp satte ett stort p för Sergo Panitzkys åstundan. Båda motståndarne stodo nu i sjelfva portöppningen; den sist nämnde ytterst. Vid den hastiga blick han kastade bakom sig upptäckte han den framsprängande svenska ryttarelinien. Ursinnig och bestört öfver det ödesdigra läge han råkat i, störtade han med vild häftighet mot kung Karl, som nu var fullt beredd att upptaga anfallet. Det var också till en början så våldsamt, att han tog ett par steg tillbaka, med den fördel att han nu befann sig just i ytterst randen af den skugga som portens öfverbyggnad kastade på marken. Sergo Panitzky stod ännu utanför, klart begjuten af fullmånens strålar.

Enviget fördes häftigt och planlöst från furstens sida, lugnt och beräknande från Karl XII:s. Följden här af lät icke länge vänta på sig. Med ett väl riktadt hugg slog kungen vapnet ur furstens hand, rusade derefter på honom och sträckte honom med ett kraftigt knytnäfs slag till marken. I fallet slog Sergo Panitzky hufvudet mot portens stenpelare och svimnade.

Karl XII:s och Peter Storms djerfva vågstycke hade emellertid lockat den på andra ställen i stallet varande tjensteflocken ned till porten. Skrikande, tjuvande, vrålände och utösande de gröfsta skällsord, rusade massan utan den ringaste ordning fram öfver borggården och tog sig i månskenet ut som en legion andeväsen, nyss uppstigen från sina grafvar.

»Nu måste vi väl ändock rymma fältet», pustade Storm och tog sig öfver pannan med ena handen, som blef full af blod. »De der djefarne kunna vi ej stå emot, de ä' för många.»

Karl XII lyssnade uppmärksamt utåt. Hans ansigte var i början fördystradt, men plötsligt klarnade det då ljudet af den framsprängande ryttareskaran nu hördes tydligare.

»Blott ett par minuter, min käcke Storm», ropade han. »Hjelpen är nära!»

»Ja tusentals timmar om det skulle behövas», ropade Storm jublande. »Hurra, nu ha vi dem här!»

»Ja, hurra, segern är vår!» skrek i detsamma en röst från sidan, och längs murens insida framstörtade en jättelik gestalt, höljd af blod, men ändock stridsfärdig. Kung Karl gaf till ett rop af förvåning, men hann icke göra den fråga, som sväfvade på hans läppar, ty i detsamma sprängde de främsta ryttarleden in på borggården och jagade de fege tjenarne hals öfver hufvud tillbaka till sina gömställen.

Då Sergo Panitzky svimnade af föll han tätt intill muren. Detta blef hans räddning, ty han skulle ofelbart i annat fall blifvit öfverriden och krossad af hästhofvarne.

När striden var slut blef han uppburen i slottet. Så fort han kom till sans igen, frågade han hvem hans besegrare var.

En af tjenarne, som nyligen hört berättelsen om enviget, besvarade furstens spörsmål sålunda:

»Karl XII.»

En glödande rodnad flög öfver Sergo Panitzkys anlete och han vände sig, såsom det tycktes, skamflat mot väggen, under det hans läppar frammumlade några otydliga meningar.

6.

Om en blixtnad från en fullkomligt klar himmel slagit ned framför Kaskens fötter, skulle han icke blifvit mera häpen än då han mötte polackens grinande anlete och hörde hotelsen:

»Dö, din hund!»

Men Anders Kask hade alltför ofta varit utsatt för lika farliga äfventyr, att han skulle låta sig nedslå af detta. Snabb handling hade städse utmärkt honom, och deraf visste han att också nu draga nytta.

Omständigheterna, som ibland hafva stort inflytande på våra handlingar, kommo den djerfve svensken till hjälp nästan förr, än han anade eller vågade hoppas. Hans möte med polacken inträffade nemligen samtidigt med att Karl XII och Peter Storm knuffade upp hufvudporten. Det buller, som här af uppstod tog för ett par sekunder polackens uppmärksamhet så i anspråk, att han vände hufvudet en smula åt sidan.

Mera andrum behöfde icke Anders Kask. Benens och armarnes jernhårda muskler voro redan spända; det återstod nu bara att sätta dem i verksamhet, och dertill var fänriken icke sen. Detta var det enda val han hade, så framt han icke föredrog att, genomborrad af den polska lansens, störtas utför vallen.

Med en häftig knyck kastade han sig upp på vallen, men krafterna voro ändock för svaga. I stället för att komma upprätt på benen föll hans tunga kropp mot polackens ben och det med den verkan att dessas egare, som lyckligtvis var oberedd på anfallet, då han nu hade hela sin uppmärksamhet fästad vid det okända bullret vid porten, störtade äfver ända. Lansens beskref en båge i luften och föll ned utanför vallen, der han splittrades.

Men i nästa ögonblick stodo Kasken och polacken också på benen midt emot hvarandra. Den sist nämnde var groft byggd och såg ut för att ega en ej ringa styrka. Det hänfulla uttrycket i hans anlete hade dock nu försvunnit och gifvit rum för ett nästan half-fänigt. Han kunde ej göra det klart för sig hur hans fiende, som nyss hängde på vallens yttersta rand, och som varit så lätt att stöta ned igen, nu stod framför honom oskadad. Att döma af det halft förskräckta utseendet ansåg han alltsammans för trolleri.

Anders Kask gaf honom dock icke lång tid till besinning. Med anlitage af alla sina krafter störtade han på sarmaten och tryckte honom ned på vallen. Då först begrep polacken att det icke längre var något trolleri. Smidig som en ål slant han ur den mera senfärdige Kaskens händer, och nu stodo återigen de båda kämparne midt emot hvarandra.

Polacken försökte genom rop kalla till sig hjälp,

men vipps sutto fänrikens senfulla fingrar om hans strupe och klämde till den så bastant, att knappt ett oartikuleradt ljud kunde framtränga derur. De båda kämparne rullade en stund om hvarandra på vallen, och Kasken fick nu erfara att hans motståndare icke var så klen som han trodde. Det lyckades honom till och med att tränga Kasken ända ut till vallens yttersta rand.

Då först märkte fänriken, att faran var allvarsam, tog ett nytt tag och fick polacken under sig. Ett väldigt knytnäfslag gjorde honom förlamad för några ögonblick och af dessa visste fänriken att skickligt begagna sig. Han sprang upp och gaf sarmaten en kraftig spark i hufvudet, och med ett doft ljud föll hans kropp utför vallen och försvann i samma buske, som Anders Kask nyligen gjort bekantskap med.

»Seså, nu är det a'jö med honom», utbrast fänriken belåten. »Men sannerligen vid Gud tror jag inte att man slåss vid porten! Ah, det har då lyckats kungen och Storm att slippa in.»

Sedan han efter några minuters sökande fått reda på pistolen, som han tappat under brottningen, tog han djerft och utan att tänka på hvad som möjligtvis kunde hända, vägen åt det håll, hvarifrån stridsbullret hördes.

Men innan Kasken hann fram, måste han utstå ännu ett äfventyr, som hade kunnat stå honom dyrt, om icke hans fintlighet äfven nu räddat honom.

Icke långt ifrån det gapande varghufvudet sluttede vallen ganska betydligt inåt borggården. Här var också den enda uppgången. Fänriken upptäckte den och försökte att smygande uppnå densamma. Men ödet hade annorlunda beslutit. En af posterna vid varghufvudet upptäckte den smygande gestalten och anande oråd tog han med sig några kamrater. Inom ett par minuter var Anders Kask omringad.

»En svensk, en svensk», ljöd ropet från polackarnes läppar, »hur har han kommit hit upp!»

Fänriken besvarade dessa utrop först med en kula, som slungade en sarmat nedför vallen och derefter med ett svärdshugg, som kom en annan att falla på knä. Det var svar nog tyckte polackarne och gingo därför

Kasken på lifvet under ursinniga rop på hämnd. Anders försvarade sig visserligen käckt, men fiendernas antal ökades oupphörligt och snart hade han inemot tjugu vrålande sarmater mot sig.

Då genomfor en djerf idé hans hjerna. Sedan han med all den kraft han egde slungat den långa pampen öfver motståndarnes hufvud, på det att den icke skulle falla i polackarnes händer (den föll också ned på val-lens yttersida och hittades längre fram på dagen af sin egare) slog han den honom i vägen stående polacken i skallen med pistolkolfven och kastade sig derefter ned på marken, samt rullade sig utför vallslutningen. De skrikande polackarne rusade efter, men hade så brådtom att då den förste snafvade, stupade de efterföljande öfver honom och bildade till slut en enda oformlig krälände, skrikande och svärjande hög, som hade all möjlig möda att reda ut sig då alla beståndsdelarne deri snärjde in sig i hvarandra.

På så sätt kom Anders Kask, höljd af blod och smuts, samt med otaliga blånader på armar och ben och i ansigtet, ändock ganska välbehållen ned på borggården just i det ögonblick då kung Karl expedierade furst Sergo Panitzky. Men huru tilltygad Anders än var kunde han dock icke tillbakahålla det skratt, som oemotståndligt banade sig väg öfver hans läppar, då han i det klara månskenet såg den lefvande högen på halfva vallslutningen. Ja, han skrattade riktigt hjertligt, så som han icke skrattat på många dagar.

Derpå skyndade han längs vällen fram mot porten och kom, såsom vi veta, i lagom tid fram till kung Karl och Peter Storm. Då han sednare på dagen omtalade sina äfventyr för Karl XII, såg denne helt förnöjd ut då han, klappande fänriken på axeln, sade:

»Du är värd att komma ibland mina drabanter. Från och med i dag tillhöra både du och Storm denna kår.»

7.

När den skottvexling, som höll på att bringa den på muren hängande Anders Kask om lifvet, blef allt våldsammare, tilltog kardinalens oro mer och mer.

»Skynda dig», skrek han till sina tjenares förman, »Om slottet blir kringrändt innan jag är borta, så skall himmelens förbannelse drabba er i den förfärligaste grad.»

Den hetlefrade polacken stampade i marken så våldsamt, att dammet stod som en sky omkring honom.

»Stränge nådige herre», yttrade förmannen och darrade af fruktan, ty han kände allt för väl till kardinalens oböjlighet när det gällde att straffa, »allt är genast i ordning och — —.»

»Men du sade ju nyligen att allt var klart», afbröt den stränge kardinalen och fäste sina ögon med ett genombörrende uttryck på förmannen.

»Ja ... ja ... nådige herre», stammade denne, »men ... men ...».

Han fick ej tala till punkt, ty kardinalen fattade honom utan krus i strupen, och utropade, under det han våldsamt skakade den stackars tjenareförmannen:

»Usling, förrädare! Är du i komplott med fienden kanske! Svara genast, annars vid skärseldens alla qual skall du inte genast bli ett hufvud kortare.»

Med dessa ord släppte han taget kring strupen. Skälfvande i alla lemmar föll den gamle tjenaren på knä och upprepade väl tjogtals gånger att han var oskyldig till hvad som förevitades honom. Kardinalen hade ingen trognare tjenare, ej heller skulle han få någon, det bedyrade han under ymniga tårar och de edligaste försäkringar.

»Nå, nå», inföll kardinalen blidare under det han vände sig bort, ty tjenarens tårar rörde honom så mycket mera som han visste med sig sjelf att den stackars karlen, som nu låg vid hans fötter, var en trogen och bepröfvad tjenare, som varit äfven i hans fars tjänst och

der uppfört sig på det berömligaste sätt. Hans värdighet förbjöd honom dock att visa alltför stor blödighet hvarför han sade:

»Stig upp då». »Vi skola se till hur vi fortast kunna komma härifrån.»

De öfriga tjenarne andades åter lättare, ty alla hyste stort förtroende för sin förman.

Ändtligen var allt i ordning; kardinalen satt redan till häst.

»Framåt», kommanderade han.

Bakporten öppnades, men här visade det sig nu huru bakvänt det går då någonting göres i öfverilning. Under brådskan och den bestörtning som uppstått i följd af kardinalens vredesutbrott, hade man alldeles glömt bort den lilla betydelsefulla omständigheten att bakporten var mycket för låg för hästarne att komma igenom.

Den som nu blef flat, det var kardinalen. En rodnad, om af förtrytelse eller förödmjukelse, det kunde ej afgöras, bredde sig öfver hans kinder, och för sig sjelf mumlade han långa meningar som icke voro förenliga med hans ställning såsom kyrkans högste man och med den helighet, som naturligtvis skulle skimra som en helglongloria kring honom.

Tjenarne sågo bestörta på hvarandra och på sin förman. Denne började åter darra i alla leder, ty han väntade ett nytt utbrott af ilska från sin husbonde. Men besynnerligt nog uteblef detta. Snopen som en nyss ur vattnet uppdragen argsint hund steg han af hästen och yttrade i mindre befallande ton än han var van:

»Slut till porten så länge.»

En af tjenarne gjorde så men med den olyckliga påföljd att den gick i lås. Den af förskräckelse skälfvande stackarn aktade sig dock noga att omtala förhållandet. Hoppet om att det skulle finnas en nyckel gjorde honom lugnare.

Under tiden var det som de för polackarne ödesdigra händelserna vid stora ekporten inträffade. Utom sig af förfäran sprang kardinalen så godt hans ålder det tillät omkring på borggården för att finna en annan utväg för sig och hästarne. Att vända tillbaka till

slottet föll honom naturligtvis ej in Slutligen återvände han efter sitt myckna sökande till den ofvan nämnde bakporten, den hans tjenare icke vågat att lemna, hur mycket de än önskade det. Deras blickar och öron stodo än till den härs och tvärs öfver gården skumpande kardinalen, som i sin långa rock såg ut alldeles som en påklädd marionet, än till de i porten kämpande, och till det buller, som det anryckande svenska rytteriet gjorde. Men som sagdt, de vågade ej röra sig ur stället.

»Vi måste fly utan hästar», skrek hans helighet och såg ut i synen som en kopparkastrull, »öppna genast porten!»

Vid dessa ord drog sig den tjenaren, som förut stängt porten, försigtigt bakom sina kamrater. Förmannen, som ingenting anade, gick istället att verkställa kardinalens stränga befallning.

Men huru mycket han än ryckte på porten, så gick den ej upp. Otålig öfver dröjsmålet rusade kardinalen sjelf fram, men äfven hans ryckningar lönades med samma resultat. Porten var och förblef stängd.

Hans helighet kardinalen blef för några sekunder likblek i ansigtet. Hela hans kropp skälfdes af raseri. Derpå spred sig en glödande rodnad öfver hans kinder och med ett rytande som snarare liknade ett vilddjurs än en människas rusade han på tjenareförmannen.

»Nu förstår jag dina anslag, skurk», ropade han »Jag begriper också dina krokodiltårar, jag...»

Han uttalade ej meningen. Den krokiga sarmatersabeln hven så olycksbådande i luften och då den olycklige förmannen sträckte upp båda händerna för att värja sig fick han båda två afhuggna. Med ett qvidande läte sjönk han ned på marken och förlorade sansen.

»Detta uppträde vid bakporten tilldrog sig vid samma tid som Karl XII:s och furst Sergos envige utkämpades. Icke långt derefter var kardinalen i svenskarnes våld.

Icke utan blygsel fördes han derefter in i slottet och då han mötte kung Karl, öfverdrogos hans kinder återigen af en glödande rodnad.

»Ah», utbrast konungen och betraktade icke utan intresse sin fånge, »inte trodde jag att vi så snart skulle träffas. Ödet styr till det besynnerligt ibland!»

Konungens ton var icke så litet sarkastisk då han yttrade dessa ord. Han fortfor, då kardinalen icke afgaf något svar.

»Och konung August af Sachsen, har ni nyligen träffat honom?»

»Nej, ers majestät», svarade kardinal Primas med lågmäld stämma.

»Ni vet kanske ej hvar han finnes?»

»Nej!»

»Det var besynnerligt», inföll Karl XII och såg verkligt förvånad ut. »Då har jag bättre reda på honom!»

»Såå... å...!» menade kardinalen långsläpigt. Han kom sig dock icke för att spörja hvar Sachsens konung fanns. Kung Karl svarade istället:

»För åtta dagar sedan var han i Krakau och är der väl ännu.»

Kardinalen teg. Slutligen sade han:

»Hvad öde ämnar eders majestät bereda mig?»

Nu var det konungens tur att tiga. Han funderade en ganska lång stund. Ändtligen sade han:

»Edert öde beror af er sjelf!»

»Af mig sjelf!»

»Ja!»

»Jag förstår ej ers majestät.»

Karl XII gjorde en rörelse af otålighet.

»Ni förstår mig nog, fastän ni låtsas att ej göra det», sade han derpå.»

»Nej, jag försäkrar ers majestät att...»

»Så», afbröt konungen ännu mera otålig. »Ni vet att jag önskar er bemedling i underhandlingarne med konung August. Förut har ni nekat. Nu säger jag eder, att ni ej slipper härifrån förr, än ni gått min vilja till mötes.»

Kardinalen for med båda händerna öfver ögonen. Det syntes tydligt att konungens ord smärtade honom. Slutligen sade han:

»Jag anar att det är fråga om den af ers maje-

stät påyrkade afsägelsen af den polska konungakronan.»

»Ni har gissat rätt.»

»Konung August skall aldrig gå in derpå», svarade kardinalen energiskt.

»*Han måste*», var kung Karls tydliga och bestämda svar.

»Inte förr, än han blir tvungen dertill.»

»Jag skall tvinga honom.»

Det för kardinal Primas så obehagliga samtalet afbröts här derigenom att kung Karl befallde den förbigående Anders Kask att taga hand om den dyrbara fången. Med en smärtsam blick på de af svenska knektarne hoptals bortfösta polackerna lemnade kardinalen stora trappan, der samtalet med Karl XII egt rum. Då han var så långt borta att hans ord ej kunde nå konungens öron, mumlade han för sig sjelf:

»Var lagom stormodig. *Nu* är du visserligen segrare, men rollerna kunna förbytas och det innan du någonting anar. Så mycket är då säkert, att *aldrig* kommer Stanislaus Leczinski att länge behålla Polens krona, äfven om du skulle kunna sätta den på hans hufvud.

8.

Dagen, som följde på slottet Rajzacs djerfva och snabba eröfring närmade sig sitt slut. Den hade i början varit allt annat än vacker. Tunga regnmoln hade ända från ett par timmar efter soluppgången jagat hvarandra öfver himmelen och med korta afbrott urladdat sig i strida och ihållande regnskurar, allt under det blixtpå blixtpå genomskar molnbäddarne och dels antände en massa träd i den slottet Rajzac omgifvande skogen, dels hväsande borrhade sig ned till Dünafloedens botten. Det gamla slottet förblef dock oskadadt, och reste, såsom det gjort i många århundra-

den förut sina höga mossbeslagna tinnar mot de hotande molnen.

Framåt aftonen skingrades dock molnen af en frisk nordostlig vind; himlahalvvet blef rent och solens varma strålar lyste på de millioner regndroppar, som hängde och dallrade på trädens löf. Lika ful och otreflig som morgonen och dagen varit, lika vacker blef aftonen.

Under det regnet var som stridast hade en vigtig händelse inträffat på slottet. Kardinalen hade nämligen gjort ett försök att komma i frihet. Som hans fångenskap icke var af det stängaste slaget, hade han erhållit rättighet att mot afgifvande af sitt hedersord att ej rymma, gå omkring hvart han behagade. Men ett aftvunget hedersord ansåg han sig icke vara skyldig att hålla, hvadan han då Anders Kask, som fått konungens befallning att ej släppa hans helighet ur sigte, en stund glömde sin försigtighet, smög sig undan och bort till bakporten, som under tiden blifvit sönderslagen af de svenska knektarne. Lyckligtvis fick konungen sjelf sigte på rymmaren och grephonom utan krus i nacken.

»Är det så ni håller det hedersord ni gifvit», dundrade Karl XII.

Kardinal Primas blef till en början djupt förlägen öfver att ha blifvit gripen på bar gerning. Men han bemästrade sig snart och svarade under det han med en min af fräckhet såg kungen i ögonen:

»En ed som man blifvit tvingad att afgifva, är man ej skyldig att hålla.»

»Ja, jag vet att detta öfverensstämmer med jesuiternas otäcka läror», svarade Karl XII under det hans redliga ansigte uttryckte den största afsky, »men jag hade dock trott, att den förnämsta vårdaren af det polska folkets religion bättre skulle iakttaga sin värdighet och ej bryta ett af honom gifvet hedersord.»

»Jag upprepar hvad jag nyss sade», svarade kardinal Primas med mindre fräck ton än tillförene. »Mot sitt lands fiende behöfver man inte hysa några betänkligheter.»

»Näväl, jag skall taga eder på orden», svarade

konungen kallt och till utseende fulkomligt lugn, ehuru vreden kokade inom honom, ty han visste ingenting af skyvärdare än lömskhet och bedrägeri. »Från och med denna stund skall ni *verkligt* behandlas såsom fånge. Men ingenting skall fattas er utom friheten.»

Anders Kask, som i detsamma närmade sig flåsande, erhöll en sträng skrapa, samt blef befalld att föra den sнопne och för sig sjelf svärjande kardinalen ned i ett af bottenvåningens rum. Sjelf följde konungen med på afstånd och tog nyckeln under upplysning att han sjelf skulle blifva kardinalens fängvaktare, då han icke mera kunde lita på sitt folk.

Dessa indirekta förebråelser grepo Anders Kask på det djupaste. Konungen afbröt dock genast hans ursäkter med den stränga befallningen att han genast skulle ombestyras att allt blef färdigt till afmarsch om två dagar. Så länge till ville Karl XII qvarblifva på Rajzac, medan hans af striden och flodöfvergången uttröttade här fick hvila sig och hemta krafter till stundande bardalekar.

Då fänriken aflägsnat sig lutade konungen örat mot dörren till kardinalens fängelse. Icke det ringaste ljud hördes der innifrån.

»Det var bra att han försökte rymma så att jag kunde få större anledning att qvarhålla honom på detta sätt», mumlade han för sig sjelf. »Nu har jag en af Polens inflytelserikaste män inom lås och bom, och detta skall väl, hoppas jag, i någon mån inverka på general Trampe, som har konung Augusts hela förtroende. Bäst vore att mina planer kunde nå sin fullbordan innan Czar Peter hunne samla en alltför öfverlägsen här. Men,» slutade han med den tillförsigt, som aldrig lemnade honom icke ens under de största motgångarne, »jag strider för en rättvis sak, lömskhetens bestraffande, och då är nog en högre makt med mig.»

Med dessa ord gick han sakta genom den långa korridoren, i hvars midt kardinalens fängelse var beläget och begaf sig ned på borggården der han en stund var sysselsatt med att taga slottets inre belägenhet i noggrannt skärskådande.

Han hade knappt lemnat korridoren, då en smärt

qvinlig gestalt ilade ut ifrån en i närheten af fängelse-dörren befintlig djup nisch. Det var Eleonora. Utanför nämnde dörr stannade hon några minuter och lyssnade uppmärksam, derpå skyndade hon upp för den breda trappan och styrde sina steg direkt till enkefurstinnans bönrum der hon trodde att hon skulle träffa farmodren.

Hon bedrog sig icke heller i denna förmodan.

Vid ett af de öppna fönstren, genom hvilket en svalkande och behaglig vind inströmmade i det enligt den tidens sed präktigt inredda rummet, stod enkefurstinnan Martha Sobieski, och såg tankfullt ut öfver den mossbelupna vallen. Hennes blickar irrade länge omkring åt alla håll, men stannade slutligen på ett par ryttare som roade sig med tärningsspel. De voro högljudda och skrattade ofta rätt hjertligt åt hvarandras otur.

En djup suck höjde fru Marthas bröst när hon såg sitt fäderneslands fiender så sorglösa roa sig på vallen kring den borg som hon så många gånger bedt Gud och den heliga jungfrun befrias från att någonsin trampas af en inkränktares fot. Det ännu vackra och ädla ansigtet hade ett så sorgbundet utseende att den på tå inträdande Eleonora bestört stannade redan vid dörren. Hon vågade ej gå längre fram af fruktan för att störa den gamla farmodren i hennes sorg.

Slutligen gick enkefurstinnan, sedan hon sett sig mätt på den omgifvande trakten, med dröjande steg fram till den lilla bönpallen och föll på knä der. Hon hade likväl icke bedit länge förrän hon spratt till och såg sig tillbaka med stränga blickar. Det frasande ljudet af sondottrens tjocka sidenklädning hade afbrutit hennes andakt.

»Goda älskade farmor», utbrast den unga flickan och störtade fram, »förlåt mitt uppförande, som . . .»

»Jag har ej känt igen dig», afbröt enkefurstinnan strängt, ty hon harmades ännu öfver Eleonoras beteende mot furst Sergo. Fru Martha hade nemligen samma fel som flertalet äldre personer nämligen att hon gerna passade på hvarje tillfälle som gafs då hon kunde få gnata. Hon kände liksom ett oemotståndligt behof att i vissa stunder låta sin harm bryta ut.

Var då föremålet för hennes gnat nog förståndigt att bara låta henne hållas, blef hon snart god igen och hade inom kort glömt alltsammans.

Denna gnatsjuka pinade henne nu vid Eleonoras inträdande, och snart var hon riktigt i farten med att än berömma furst Sergo Panitskys älskvärda personlighet, hans börd och rikedomar, hvarigenom Eleonora utan tvifvel skulle bli en af de mest afundade qvinnor i hela Polen, än att på alla möjliga sätt göra henne förebräelser för den tydliga likgiltighet hon visade den man, som hennes föräldrar på hennes (farmodrens) uttryckliga tillstyrkan bestämdt åt henne. Orden runno som den stridaste ström öfver fru Marthas läppar och det såg ut som om hon skulle komma att hålla på långt in på natten.

Sedan Eleonora en lång stund hört på ordsvamlet hvilket snarare till, än aftog, sade hon, då enkefurstinan kom att nämna brodrens namn:

»Ja den stackars kardinalen, han sitter inom lås och bom.»

Om åskan plötsligt slagit ned framför enkefurstinans fötter skulle hon icke blifvit mera förskräckt än vid dessa ord från sondotterns läppar. Hennes af det ifriga pratandet nästan eldröda ansigte blef i en hast så krithvitt att den unga flickan förskräckt sprang fram under utropet:

»Gode Gud, är farmor sjuk!

Den gamla hade sjunkit ned i en bekväm fåtölj och dolde ansigtet i händerna. Tunga suckar arbetade sig fram ur hennes bröst; hon var nära att qväfvas och drog då och då långsamt och djupt efter andan. Slutligen stönade hon så godt som fram denna fråga:

»Jag hörde visst galet när jag tyckte att du sade att kardinalen är inom lås och bom?»

Den gamla visste nemligen om ingenting annat än att brodren lyckligt sluppit ut från borgen innan den blef intagen.

»Nej, farmor hörde allt rätt», svarade Eleonora med lågmäld röst.

Efter några minuters funderande sporde enkefurstinan:

»Hur har du fått veta detta?

»Jag såg sjelf när han inspärrades i blå rummet. Den svenske kungen är sjelf hans fångvaktare.»

»Det är omöjligt», utbrast den gamla. »Det der har du drömt.»

»Nej, farmor, jag har ej drömt det.»

»Heliga Guds moder», ropade fru Martha nästan utom sig af oro och bekymmer, »min bror i fiendernas händer! Då är det väl snart slut med Polen eftersom han för närvarande är den ende, som har makten och förmågan att hålla vårt folk tillsammans. O, Gud, är det inte ännu slut med pröfningarne. Är det din vilja att Polen skall gå under i kampen?»

Sedan hon en stund sutit med hufvudet nedsjunket mot bröstet, yttrade hon med en ton af förhoppning:

»Om furst Sergo ändock vore här i ditt ställe!

Han är ändock en karl.»

Icke heller det öde som drabbat honom, hade man vågat tala om för enkefurstinnan, af fruktan för att hon skulle taga dessa två motigheter för häftigt till sig. Nu kunde dock icke Eleonora längre tåla dermed, utan omtalade furstens envige med Karl XII i portgången.

»Hvem har sagt dig det», sporde fru Martha, på hvilken denna nya olycka gjorde ett ännu större intryck.

»Joseph.»

En lång och pinsam tystnad inträdde och stördes endast af stojet och larmet på vallen samt af den guldinfattade pendylens afmätta knäppningar. Eleonora hade med ohörbara steg smugit sig fram till det fönster, vid hvilket farmodren några minuter förut haft sin plats. Längre hade icke heller hon stått der försjunken i betraktande af den vackra solnedgången, då med ens en tanke klarnade i hennes hjerna. Skyndsamt ilade hon fram till enkefurstinnan, som ännu satt kvar i fåtöljen med händerna hopknäppta öfver bröstet, en bild af nära nog half förtviflan.

»Farmor», utbrast hon och föll på knä framför den gamla, under det hon höjde sina klara glänsande ögon upp till henne, »var nu inte ledsen! Jag har hittat på ett sätt att göra fången fri.»

Den unga flickan måste upprepa dessa ord innan enkefurstinnan kunde fatta deras mening.

»Hur så, hur så», utbrast hon slutligen ifrigt
»Hvad är det för ett sätt?»

»Det finnes ju två nycklar till blå rummet?»

»Ja, men... men...»

»Farmor begriper ännu inte hvad jag menar, kan jag se.»

»Nej sannerligen jag det gör, mitt barn», svarade fru Martha i betydligt mildare ton.

»Låt mig råda», bad den unga flickan, »och allt skall gå bra. Låt mig också behålla min plan för mig själf, och farmor kan vara säker på att jag skall lura fångvaktaren, rätt så kunglig person han är.»

Ett svagt leende krusade vid dessa ord fru Marthas läppar. Hon ville också gerna tro på hvad sondottren sade, och det var tillfredsställelsen deröfver, som afspeglade sig i hennes anlete.

»Hvarför frågade du om det fanns två nycklar till blå rummet», sporde hon efter en stunds begrundande.

»Derför att jag behöfver den ena.»

»Den andra då, hvem skall ha den?»

»Den har redan fångvaktaren.»

»Har Joseph varit så oförsigtig, att han låtit nyckeln sitta i», utbrast fru Martha och skakade på hufvudet, »då...»

»Joseph är utan skuld», afbröt Eleonora. »Knappt hade svenskarne satt sig fast här, förrän kungen genast affordrade honom alla de nycklar han egde under hotelse att annars sätta honom der hvarken sol eller måne skina. Han protesterade väl ifrigt under uppgift att det var farmors nycklar, men ingenting hjälpte; kungen befallde sitt folk att med våld taga nycklarne. Då framlemnade Joseph dem heldre än att bli miss-handlad, så att han är då utan skuld.»

Enkefurstinnan drog en suck af lättnad då hon fick veta att den af henne så högt värderade gamle trotjenaren var oskyldig till hvad hon velat tillvita honom. Sedan hon några minuter sökt med blickarne kring rummet, stannade de slutligen på ett litet skrin af fint arbete i guld.

»Der ligger nyckeln», sade hon och pekade på skrinet. »Men om jag bara kunde ana hvad du skall göra med den. Det öfvergår mitt förstånd.»

I stället för att genast svara såg Eleonora så mystisk ut som det var henne möjligt. Derpå nickade hon gladt åt den gamla farmodren och lemnade rummet.

När hon försvunnit knäppte enkefurstinnan Martha Sobieski båda händerna öfver bröstet och hviskade under det hon lät radbandet snabbt löpa mellan fingrarne:

»Du, som styr allt till det bästa, gif äfven att vi måtte bli fredade från dessa inkräktare, som dränka det sköna Polen i strömmar af blod och jaga dess söner som vilddjur in i skogarne. Gif äfven frihet åt min stackars bror, ty han är den ende som under dessa bekymmersamma omständigheter kan uppehålla modet hos folket, sedan den svage konung August nästan lemnat oss i sticket och i stället förlustar sig i sitt arfland Sachsen. Hör min bön, heliga jungfru. Amen.»

Den gamla damen hann knappt att få sista ordet öfver läpparne, då ett buller hördes utanför dörren. Först trängde ljudet af brådskande steg fram till den ängsligt lyssnande fru Marthas öron, derpå följde en ordtvist, som fördes allt häftigare och häftigare. Slutet härfpå blef en örfil, af hvilken ljudet hördes ända in till enkefurstinnan, som af förskräckelse knappt vågade röra sig. På örfilen följde ett rop af klagan, hvarefter dörren rycktes upp och Anders Kasks groflemmade gestalt visade sig i öppningen. Då han i förstone icke fick syn på den i fåtöljen hopkrupna gamla damen, såg han sig nyfiken omkring. Den prakt, som var rådande öfverallt i bönrummet, kom hans ögon att vidgas och sedan han några sekunder stirrat derpå rörde sig hans af förvåning gapande läppar och han frampressade tydligen med ansträngning dessa ord:

»Det var böfveln så fint. Finare har nog inte var kung hemma hos sig.»

Ett lätt utrop från fåtöljen kom Anders Kask att vända sina blickar dit. Sedan han en stund betraktat den af förskräckelse likbleka enkefurstinnan, som i hvarje sekund förde en liten flaska till sin näsa för att ej falla i vanmakt, tänkte han för sig sjelf:

»Den der gamla markattan är det nog.»

Högt yttrade han:

»Är hon furstinnan So... Sob... Sobi... nej, jag vill bli flat som en padda om jag kommer ihåg det krokiga namnet. Nå lika godt, är det hon, som eger det här slottet?»

Enkefurstinnan, som något hemtat sig från sin rädsla då hon såg att den groflemmade svensken stod kvar vid dörren, besvarade hans fråga med en knappt märkbar nickning. Detta sätt att svara begrep inte den rättframme och okonstlade Kasken.

»Hon är bestämdt döf», tänkte han. »Nå vi få väl se.»

Derpå röt han till med hela sin väldiga stämma:

»Är hon...»

Längre hann han icke, ty ett anskri ifrån den gamla damens läppar afbröt hans ord. Det slog lock för Martha Sobieskis öron, då ljudet af Kaskens väldiga basröst träffade dem.

»Heliga jungfru, han vill mörda mig», skrek fru Martha ångestfullt och sprang upp. »Se der», fortfor hon och rafsade till sig några på ett bord liggande dyrbara smycken och kastade dem till fänrikens fötter, »tag dem, men låt mig få behålla lifvet!»

Anders Kask gapade nu på fru Martha med ännu större förvåning än vid sitt inträdande i bönrummet. Att döma af hans minspel tycktes han icke riktigt begripa den gamla damens mening. Men då föllo hans blickar på de framför honom liggande smyckena och nu begrep han den sårande hänsyftningen. Hans förut både glada och förvånade anlete mörknade; foten lyftes och för en sväng af densamma flögo smyckena om hvarandra utåt golvet.

»Jag är ingen röfvare utan en ärlig soldat», utbrast han argt och gaf enkefurstinnan en så hvass blick, att hon förskräckt kröp bakom den i ena vrån befintliga bigtstolen. Kung Karl har skickat mig för att säga, att han vill tala med er. Jag hör hans steg; derute.»

Med dessa ord forsvann Anders Kask. I korri-

doren mötte han Karl XII och omtalade för honom den skymf han varit utsatt för.

Kungen, som för tillfället var vid särdeles godt humör, emedan han nyss fått veta att generalmajor Stuart vid en liten ej långt derifrån belägen by slagit Paykulls eftertrupper och tagit en mängd fångar, svarade:

»Du måste ha undseende med den fina damen, min käre Anders Kask, för du skall veta att hon aldrig varit van att se sådana bjessar som dig och mina andra knektar. Det var emellertid bra att du inte tog emot smyckena.»

Derpå fortsatte Karl XII sin gång fram till bönrummet. Anders Kask förmådde dock icke så lätt smälta skymfen, ty lång tid derefter blef han rasande bara någon nämnde slottet Rajzac.

Underrättelsen om den svenske konungens ankomst ryckte ånyo upp enkefurstinnan. Sedan hon så mycket möjligt var utplånat de tydligaste spåren af den häftiga sinnesrörelsen, intog hon en värdig hållning för att möta den svenske hjälten, hvilkens namn efter Narvaslaget flög rundt kring Europa. Fru Martha hade aldrig sett Karl XII, icke ens något af de porträtt, som voro i omlopp, och hon var för den skull nyfiken att se huru czar Peters ryktbare besegrare skulle se ut. Det beställsamma pratet hade äfven förkunnat den svenske konungens oginhet för kvinnor och enkefurstinnan hade därför denna lätt förlåtliga tanke:

»Han måtte då vara ful och vanskaplig.»

Men huru förvånad blef hon icke då hon i nästa minut hade framför sig en smärt och välväxt figur, hos hvilken allt talade om manlighet oaktadt hans ungdom. Fru Martha, som vid de polska konungarnes lysande och lätta hof med sina blickar kufvat så mången stolt ädling och till och med räknat konung August bland sina beundrare, kunde dock icke uthärda den lugna och klara blicken ur Karl XII:s ljusblå ögon. Så som de nu voro fästade på henne med både mildhet och allvar, måste hon nedslå sina, och då hon nästan mot sin vilja gjorde en vördnadsfull och djup bugning, kände hon med sig själf, att hon här hade en af mensk-

lighetens störste heroer framför sig. Det stolta öfvermodet var borta; hon var i dessa ögonblick endast den besegrade, som tillfyllest kände att hennes »vara» endast berodde af den framför henne stående svenske konungen.

9.

Eleonora hade knappt hunnit ut i korridoren då hon stannade och pressade venstra handen mot hjertat.

»Det är ett djerft vågstycke, som lätt kan bli ödesdiger både för mig och min frände kardinalen», tänkte hon. »Huru skall jag göra? Hvem skall jag våga anförtro min hemlighet? jo, nu vet jag», fortfor hon under det hon med dröjande steg gick framåt korridoren, »Joseph är trogen och slug. Han skall hjälpa mig.»

Nedkommen på borggården, der de svenska knektarne vördnadsfullt lemnade rum för den vackra flickan, ty konungen hade strängeligen förbjudit att något som helst våld öfvades mot slottes personal, märkte hon Joseph stå och samtala med en af de svenska knektarne. Hon gaf honom en betydelsefull blick och skyndade upp till sina rum. Efter en stunds väntan bultade det sakt på en liten tapetdörr i den inre och minsta kammaren.

»Det är han», tänkte Eleonora och skyndade med snabba steg att draga rigeln från dörren.

»Puh», utbrast den gamle trotjenaren och torkade svetten ur pannan, »jag höll knappt på att komma ifrån den efterhängse knekten, som nödvändigt ville värfva mig. Det är ett besatt folk! Och hvad han pratade om sin konung! Att döma af hans beskrifning, så måtte Karl XII vara ingenting mer och ingenting mindre än en Gud, fastän jag tycker att han har ett ganska vanligt utseende. Säkert är då åtminstone att han inte kan jämföras med furst Ladislas Leczinski hvad utseendet beträffar.»

Vid ljudet af den älskades namn bredde sig en svacker rodnad öfver Eleonoras mjella kinder, en lätt suck af saknad höjde barmen och en varm tanke flög i dessa minuter bort till honom, som kanske på andra trakter nu kämpade för fosterlandets ära och befrielse.

»Ja», svarade slutligen den unga furstinnan för att leda uppmärksamheten till något annat, »de svenska knektarne äro varmt hängifna sin konung. Gifve Gud att konung August lika mycket kunde lita på sina, fienden skulle icke då ha kommit så långt, som han redan gjort.»

Och åter höjde en suck den fylliga barmen, men det var en suck af oro öfver det närvarande och hvad den ovissa framtiden skulle bära i sitt sköte.

»Är det något särskildt som min unga herrskarinna vill tala med mig om?» sporde ändteligen Joseph sedan han en lång stund väntat på att Eleonora skulle taga till ordet.

Denna fråga ryckte den unga flickan med ens ur hennes drömmar.

»Ja, för den heliga Jungfruns skull», utbrast hon och grep Joseph häftigt i armen. »Kardinalen!»

»Kardinalen», eftersade den gamle tjenaren förvånad, »hvad är det med honom? Något ondt har väl inte hänt honom?»

»Nej, nej», svarade Eleonora och kunde ej återhålla ett svagt leende, »han mår nog bra, men du förstår väl att han inte länge kan vara der han är?»

»Ja... ja... jag... förstår», svarade tjenaren oaktadt han icke begrep det minsta. Han sade dock så, bara för att ej göra henne ledsen.

»Nå», fortfor Eleonora i det hon framtog den lilla nyckeln och höll den framför Josephs ögon, »här ser du medlet till befrielse.»

»Ja, jag ser», svarade denne åter lika klok som förut. Hade han kunnat se sig i den på ena sidan om honom hängande spegeln, skulle han utan tvifvel skämts för den dumma min hans okunnighet gifvit honom. Eleonora märkte den icke heller, så intresserad för sitt

beslut var hon. Joseph hade också knappt afgifvit sitt svar, innan hon fortsatte:

»Jag vet ju att jag kan lita på dig?»

»Ja.»

»I natt tänker jag sätta min plan i verkställighet.»

»Jaså», svarade den gamle trotjenaren och kände till sin förskräckelse hur kallsvetten började perla på hans panna. Skulle icke nu hans okunnighet bli röjd, så vore det besynnerligt. Men Eleonora såg icke heller detta bevis på hans ångest, utan fortfor:

»Jag har uppgjort det så, att du i hemlighet skall gömma dig i nischen bredvid blå rummet och varsko mig om något händer som kan göra min plan om intet. Den svenske kungen har visserligen en nyckel, men lyckligtvis egde farmor en till och det är den här. Låt mig sedan sörja för resten. Kunde du dock först laga så, att passagen genom bakporten blefve fri, så... ja ja, du förstår väl?»

»Ja, jag förstår», utropade Joseph med en helt annan ton än förut. Kallsvetten vek tillbaka, den dumma minen försvann helt och hållet och det syntes tydligt att han nu begrep hvad det var fråga om. »Jag förstår», utropade han för andra gången, »och jag lofvar att ett par snabba hästar ska' stå färdiga inne i skogen ett stycke från bakporten.»

»Det är bra, Joseph. Du kan vara säker på att kardinalen nog skall belöna dig.»

»Belöningen här jag i den tillfredsställelsen, att jag tjenat mitt fosterland efter min ringa förmåga», utbrast den trogne tjenaren och vidrörde med sina läppar den unga flickans klädning.

»Inte så, Joseph», utbrast Eleonora och en förebrående blick träffade den gamle tjenaren. »Du vet att jag hatar allt kryperi. Dessutom», fortfor hon under ett skålmaktigt leende, »är du alltför gammal för att behöfva ödmjuka dig för mig, som...»

Joseph afbröt den unga flickans tal genom att, fattande hennes båda händer, utropa:

»Ni är min herrskarinna och hade jag tusentals lif, skulle jag gifva dem för er.»

Och innan Eleonora kunde förhindra det, öfver-

höljde den gamle trotjenaren hennes båda händer med kyssar.

Rörd öfver detta enkla bevis på en lång och varm tillgifvenhet sade hon:

»Vi måste skiljas nu. Att uppskjuta mitt förehafvande går ej för sig. Redan i natt måste det utföras. Styr också du allt i ordning till flykten.»

»Ja. Inom en timme skola hästarne vara på sin plats och tre af de pålitligaste tjenarne med dem.»

Eleonora och Joseph skiljdes åt. Den sist nämnde tog åter vägen genom löntrappan, som ledde in i hufvuddelen af slottet, och skyndade genast att vidtaga de mått och steg, som voro förenliga med den uppgift han åtagit sig att lösa.

Då Eleonora blef ensam gick hon fram till den lilla bönpallen och sjönk der ned framför en vackert arbetad kristusbild af gediget silfver. Här bad hon länge och med den djupaste andakt, och då hon reste sig upp bar hennes vackra anlete tydliga spår af de energiska tänkesätt, som nu kommit till fullständig mognad i hennes själ.

»Dig, heliga Guds moder», sade hon och fäste sina tårade blickar på den vid krucifixets venstra sida hängande madonnabilden, »dig, heliga Guds moder beder jag om krafter att utföra mitt svåra värf. Stora faror komma att omgifva mig, men ditt mäktiga beskydd skall, jag är säker derpå, alltid uppehålla mig. O, du rena moder, hör min bön och jag vill i gengäld bygga dig ett herrligt tempel till åminnelse öfver den lyckliga räddningen.»

Med dessa ord tog hon från bordet en liten dyrbar dolk, den hon betraktade med glänsande blickar. På det rikt inlagda elfbensskaftet syntes tvenne sammanslingrade L och öfver dem en furstlig krona. Detta vapen hade Ladislas Leczinski gifvit henne sednaste gången de träffades och dervid bedt henne att använda den vid trängande behof, då antingen hennes egen eller någon kär anförvandts lif blef hotadt.

»Du skall nu få göra mig sällskap», mumlade hon, »kanske att jag kan komma att behöfva dig.»

Med dessa ord skyndade hon ut genom lönngån-

gen och stod snart i den korridor, der farmodrens bönrum var beläget.

Omkring henne rådde grafvens tystnad, ty midnatten var redan inne. Natten var ovanligt mörk för årstiden. En kall vind tjöt då och då genom skogen och kom flöjeln på tornet att gnisslande vända sig omkring. Natten var just sådan som Eleonora ville ha den, särdeles gynsam för hennes företag.

Karl XII hade en ganska lång stund uppehållit sig hos enkefurstinnan, med hvilken han ifrigt samtalat om dagens betydelsefulla händelser. Bland annat hade hon kommit att vidröra kardinalens fångenskap, och han sade då:

»Hade ej er bror på ett så lågt sätt brutit det hedersord han gifvit, att ej rymma, skulle han gerna fått tillåtelse att resa sina färde då jag i morgon åter lemna detta ställe, men nu måste han följa mig till hären och der med några veckors förlust af sin frihet böta för sin falskhet.»

Då Karl XII uttalade dessa ord, glödde hans blå ögon af harm och han stampade häftigt i golfvet. Det fanns ingenting som upprörde honom så mycket som falskhet och bedrägeri.

Den gamla damen suckade och vågade knappt möta den svenske konungens djupt förebrående blickar. För sig sjelf erkände hon att brodern hade handlat orätt, och då kung Karl plötsligen med en rask fråga sporde henne om hvilka tänkesätt hon hyste, svarade hon med den största oppriktighet:

»Eders majestät har rätt. Min bror har ej handlat så, som han bordt, men jag är öfvertygad om, att den rättsinnige Karl XII också skall se en för mildrande omständighet i de motiv, som legat till grundén för hans handlingssätt, och att han därför ej skall straffa honom så strängt.»

Kung Karl var nära att bringas ur fattningen af dessa enkefurstinnans ord. De voro synbarligen ut-

sagda i afsigt att öfverrumpla honom, och det var nära att listen haft en lycklig utgång.

»Hvad hans behandling vidkommer, så skall den bli sådan, att *han* ej skall få anledning att om oss svenskar säga detsamma som *vi* med största skäl kunna säga om polackarne, nemligen att vi behandla våra fångar illa.»

Dermed afklippte Karl XII det vidare talet om kardinalen. Sedan han ytterligare ordat något om enkefurstinnans familj, tog han afsked med den försäkran, att slottet skulle lemnas i samma skick som det var när det intogs.

Då konungen försvunnit knäppte den gamla dammen båda händerna öfver bröstet, satt en lång stund försjunken i djupa funderingar och utbrast slutligen med halfhög stämma:

»Jag har betydligt misstagit mig på Karl XII. Alla berättelser om hans skygghet och stränghet äro ju öfverdrifna. Visserligen är han icke i sitt enskilda uppförande att förlikna med sina samtida, men han har i stället hvad dessa sakna, en ädel manlighet och ett sätt att draga hvar och en till sig, som ovilkorligen gör, att man måste öfverse med hans öfriga brister. Och då han är en man, fastän blott en yngling, så skall han säkert hålla det löfte han gaf mig, att ej göra min stackars bror något ondt.»

Lugnad häraf gick enkefurstinnan till sängs med gladare känslor än qvällen förut, och snart tillkännagaf den tunga andedrägten att Adam Sobieskis efterlemnade maka sof lika godt som i ungdomsåren, då inga bekymmer ännu tärdt på hennes själ.

Från Martha Sobieski begaf sig kung Karl direkte till kardinalen.

Vid hans inträdande satt hans helighet beqvämt tillbakkalutad i en rikt utsirad länstol och studerade ifrigt en stor foliant, som han påträffat vid sökandet på den rikhaltiga bokhyllan. Det var en del af Polens historia. Kardinalen hade, så fort han öppnade boken, genast påträffat sin frändes, Johan Sobieskis ryktbara historia, och han var så fördjupad i läsningen deraf att han ej märkte att dörren, som gick tyst, öppnades.

»Ja», utbrast han slutligen, då han slutat relationen om det lysande slaget utanför Wiens portar, »hade du lefvat skulle ej Polen nu varit inkräktadt, ej heller...»

Han såg i detsamma upp och varseblef Karl XII stående framför sig och betraktande honom med mörka blickar.

Kardinal Primas sprang upp och en glödande rodnad färgade hans kinder. Han stammade några af brutna meningar, men kunde ej komma fram med ett enda tydligt ord, så djupt öfverraskad och förlägen var han.

»Hvad var det ni läste», sporde kung Karl. »Det tycktes intressera er djupt.»

»Naturligtvis», svarade kardinalen, som nu ändtligen fick mål i munnen. »Jag läste om Johan Sobieskis lysande tåg mot turkarne och om Wiens befrielse.»

»Nå jag undrar inte på, att ni känner eder stolt öfver honom», fortfor Karl XII icke utan en viss ironi. »Deraf härledde sig väl också de ord, som flögo öfver edra läppar. Ni har till en viss grad rätt. Johan Sobieski var en fullständig hjälte, med ett ord en man, som först och främst höll sitt gifna ord i sträng helgd.»

Konungens satiriska anspelning på kardinalens förhållande till hans gifna ord, uppjagade ånyo den brännande rodnaden på dennes kinder. Han ville försvara sig, men Karl XII hindrade honom derifrån med dessa allvarliga ord:

»Jag vet hvad ni vill säga, men det tjenar till ingenting att försöka bemantla ett löftesbrott. Det är och blir alltid en styggelse i mina ögon.»

»Eders majestät är alltför sträng i sina omdömen», vågade ändtligen kardinalen infalla.

»Ja, enligt er åsigt, men icke enligt min. Katolikerna, men i synnerhet Jesuiterna, ha så rymliga samveten.»

En snabb färgskiftning flög ånyo öfver hans helighets ansigte då han svarade:

»Jag är icke jesuit.»

Ett tviflande leende kring Karl XII:s läppar blef svaret.

»Jag tror hvad jag vill om den saken», utbrast han derpå. »Edert handlingssätt borgar mig åtminstone för, att jag har rätt. Men det är ej härom vi skola tala eller tvista. Såsom eder fångvaktare vill jag blott göra er uppmärksam på, att ni i morgon skall lemna edert fängelse.»

En suck af glad förhoppning höjde vid dessa konungens ord kardinalens bröst. Men denna förhoppning sjönk genast, då Karl XII fortfor:

»I morgon lemnar jag slottet Rajzac och ni skall då följa mig till svenska lägret.»

Om åskan slagit ned framför kardinalens fötter skulle han icke blifvit mera förskräckt än han blef vid dessa ord från konungens läppar.

»Det är väl inte ers majestäts allvarliga mening», stammade han.

»I dylika saker skämtar jag aldrig», svarade Karl XII.

Kardinal Primas sjönk stönande ned i ländstolen och dolde ansigtet i händerna. Polacken var ett rof för de våldsammaste sinnesrörelser,

»Nej, det kan ej vara ers majestäts . . . men hvart tog han vägen? Borta! O, det är då sanning att jag är hans fånge, att . . .»

Han fullbordade icke meningen, utan slog handen våldsamt för pannan och började att mäta sitt fängelse med snabba steg.

Karl XII hade försvunnit lika oväntadt som han kommit.

10.

Sedan Eleonora mer än en gång öfvertygat sig om, att ingen obehörig fanns i korridoren, smög hon sig varsamt fram till enkefurstinnans bönrum. Med en liten

nyckel öppnade hon dörren och trädde in. Mörker rådde derinne. Den unga flickans bekantskap med rummet var det enda, som nu gjorde att hon kunde utföra sin afsigt. Sedan hon från en liten garderob, der fru Martha förvarade en del af de klädningar hon begagnade, uttagit en sådan, aflägsnade hon sig lika försigtigt som hon kommit.

Utan att länge besinna sig ilade hon derefter ned till bottenvåningen. Vid ingången till den korridor, vid hvilken blå rummet, som fått sitt namn deraf att allt, möbler, väggar, öfverdrag, gardiner voro blå, var beläget, kom ett lätt prassel henne att stanna. Hon tryckte sig darrande intill väggen, ty i mörkret kunde hon ej upptäcka om det var en vän eller fiende, som närmade sig från samma sida som hon.

Då prasslet var midt för henne och hon ej hörde klingandet af sporrar, anade hon att den smygande personen var Joseph. Hon följde därför sakta efter och fann till sin stora glädje att de tassande stegen upphörde utanför den förut omtalade nichen. Eleonora var då säker på sin sak.

»Joseph», hviskade hon därför, men studsade i detsamma tillbaka för ljudet af sin egen röst. Huru låg hennes hviskning än var, hördes den ändock tydligt och gaf till och med eko i den tomma och ljudfulla gången.

»Här är jag», svarade i detsamma den gamle tjenaren.

»Äro hästarne i ordning?»

»Ja.»

»Godt. Vänta då här några minuter.»

Derpå öppnade den unga furstinnan varsamt dörren till blå rummet och trädde in, sedan hon förstt skjutit till den bakom sig. Der inne herrskade också fullkomligt mörker.

Efter Karl XII:s oförmådade besök hade kardinal Primas haft mycket att tänka på och detta höll honom vaken en god del af natten. Oron gjorde att sömnen också flydde från hans läger sedan han lagt sig. I den oroliga spänning hans upprörda själ befann sig, låg han och lyssnade med den mest spända uppmärksam-

samhet till det hvinande läte som nattvinden åstadkom när den svepte förbi slottets mossbelupna väggar. Det gick också åt en ganska lång stund innan han kunde komma underfund med orsaken till detta ljud.

Hur orolig han än var, tog dock sömnen till slut ut sin rätt; det skymde för hans ögon, hvilkas lock småningom sänkte sig under en allt större tyngd.

Han var också nära att somna in, då han i stället spratt till och lyssnade. Oron och ångsten skärpte hans hörsel, och till sin utsägliga fasa förnam han huru dörren sakta öppnades.

»Ah», tänkte han, och hans kropp skälfdes af ångest, »man vill lönnmörda mig och sedan kanske förebära att jag i förtviflan tagit mig sjelf af daga, men detta skall inte lyckas.»

Med dessa ord steg han försigtigt ur sängen och gömde sig nedanför bredvid väggen, allt under det hans fingrar konvulsiviskt omfattade kolfven på en liten dyrbar dubbelpistol. Med andan i halsen och med ångestsvetten på sin iskalla panna inväntade han för den skull det kommande.

Eleonora närmade sig emellertid sängen för att så tyst som möjligt väcka kardinalen. Hennes förvåning och förskräckelse blef därför stor, då hon ej, oakadt sitt letande, fann den hon sökte.

»Min Gud», utbrast hon halfhögt, »hvert har han tagit vägen.»

Kardinal Primasigenkände genast Eleonoras stämma.

»Mitt barn», sade han därför lugnad, »jag är här.»

Efter det han derpå gifvit förklaring på sitt besynnerliga handlingssätt, sporde han:

»Men hvarför är du här?»

»För att rädda er!»

»Mig! Är du från förståndet, flicka?»

»Nej, Gud vare lof.»

Med dessa ord framräckte hon till kardinalen farmorens drägt.

»Tag denna på er», sade hon. »Om de svenska posterna upptäcka er, skola de tro att det är farmor. Joseph skall dessutom följa med.»

Kardinalen kunde ej till en början fatta samman-

hanget, men sedan Eleonora ännu en gång redogjort för sin plan, utbrast han, i det han grep hennes händer.

»Ädla flicka. Du är en riktig polsk qvinna. Vill du begära någonting af mig och jag kan gifva dig det, så skall du blifva bönhörd så framt det berör på mig.»

»Ja jag har någonting att begära», svarade Eleonora blygt och med sakta, liksom rädd stämma.

»Säg det!»

»Om jag blott vågade.»

»Det gör du, min flicka, säg du bara ut!»

»Nåväl, jag älskar ej furst Sergo Panitzky, och skall aldrig blifva hans maka. Förr döden», slutade hon och lekte mekaniskt med den lilla dolken, som hon hade stuckit in i det med guldblommor inväfda skärpet kring sin midja.

Kardinalen spratt till och en obehaglig känsla fick makt med honom,

»Men, du vet ju att ni äro trolofvade redan i vaggan», sade han icke utan stränghet.

»Det vet jag nog», svarade Eleonora, »men jag vet också, att en dylik trolofning icke är bindande för hela lifvet.»

Kardinal Primas suckade. Efter några minuters öfverläggning med sig sjelf sade han:

»Då älskar du väl en annan?»

»Ja!»

»Hvem? Är han dig värdig?»

»Ja fullkomligt. Mera än furst Sergo.»

»Hvem kan det vara», utbrast hans helighet på samma gång orolig och förvånad.

»Ladislas Leczinski.»

Kardinalen svarade på en lång stund icke ett enda ord. Den af ångest darrande flickan kunde endast höra hur tungt hans bröst arbetade. Slutligen sade han:

»Men, vet du ej att detta ditt beslut skulle lägga min syster i grafven?»

Eleonora teg. Kardinalen fortfor:

»Det har i alla tider varit rådande ett spändt

förhållande mellan ätterna Leczinski och Sobieski och . . . »

»Så mycket större skäl att nu häfva detta missförhållande genom en blifvande slägtvänskap», afbröt den unga furstinnan raskt.

»Ja du har kanske inte så orätt», svarade kardinalen. »Men du kan då vara säker på att Ladislas också får en dödsfiende i Sergo Panitsky.»

»Ladislas fruktar honom ej», sade Eleonora stolt.

»Nå, nå jag skall tänka på saken.

»Nej, inte blott *tänka* på den», utbrast Eleonora ifrigt. »Dermed kommer man ej långt, utan ni måste lofva mig att bringa den till ett lyckligt slut.»

Med dessa ord fattade hon kardinalens hand och förde den till sina läppar.

»Nå jag skall göra som du vill *och efter bästa förmåga*», slutade han med stark tonvigt på de sista orden.

Eleonora var belåten. Sedan hon genom att med händerna öfverfara kardinalens gestalt, ty hon vågade ej tända ljus af fruktan för att väcka de på vällen gående svenska posternas misstankar, öfvertygat sig om att förklädnaden var ordentlig, sade hon:

»Antag nu samma gång som farmor och följ bara Joseph. Han har hästar och tjenare i beredskap utanför bakporten. Se så!» kommenderade hon då kardinalen ville tala, »var nu tyst som Rajzacs murar. Den allra minsta oförsigtighet kan förderfva allt.»

Med dessa ord tog hon kardinalens hand och skred sakta mot dörren. Ditkommen öppnade hon den lika försigtigt som förut och sköt hans helighet ut i korridoren under det hon medelst en låg hostning gaf den i nichen posterande Joseph det öfverenskomna tecknet. Den trogne tjenaren var genast vid kardinalens sida.

»Men, du sjelf mitt barn», sade hans helighet, då Eleonora icke gjorde min af att följa dem, »hvarför kommer du inte?»

»Nej», svarade den modiga flickan, »jag vill se hur snopen den kunglige fångvaktaren blir då han finner att en svag qvinna kunnat lura den, för hvilken två konungar och en czar darra!»

Med dessa ord sköt hon sakta och varsamt dörren till blå rummet i lås. Några ögonblick lyssnade hon utåt, men då hon icke hörde det ringaste buller, som kunde häntyda på att hennes list blifvit om intet gjord, kastade hon sig fullt påklädd på bädden och inslumrade snart.

Kardinalen och Joseph smögo sig derefter genom en liten bakhörr, som endast den sistnämnde hade vetskap om, ut på borggården, och befunno sig der efter icke många alnar ifrån bakporten.

Omkring dem var allt lugnt. Vissheten om att kardinalen nu icke skulle kunna rymma, då han sjelf egde nyckeln till hans fängelse, hade gjordt att Karl XII icke brytt sig om att utsätta några poster hvarken i korridoren eller vid slottets utgångar. Icke så mycket som en katt syntes, och det var endast nattvindens susande läte som afbröt den graflika tystnaden utom då vindflöjeln gnisslade till när den svängde omkring den rostiga jernstången.

»Heliga jungfru, vi stå nu snart vid målet», mumlade kardinalen för sig sjelf. »Mätte det gå bättre nu än förra gången.»

»Var bara lugn», svarade Joseph. »Skulle vi möta någon, så har jag allt ett svar i beredskap. Skulle inte slottets egarinna ha rättighet att gå *hvar*t hon behagar och *när* hon behagar!»

Kardinal primas kunde ej annat än le åt den trogne tjenarens svar, det han fann ganska riktigt. Utan att längre förspilla tiden smög han sig därför ned till bakporten, hvars provisoriskt uppsatta dörr snart gaf vika för en tryckning af Josephs hand.

En kall vindpust slog kardinalen i ansigtet och gjorde att han började frysa i den lätta beklädnad han bar. För allt i världen skulle han dock ej velat återvända till den mjuka sängen, ty der var han beröfvad sin frihet, men här i den genompinande blåsten egde han den istället, och för honom kunde den icke uppvägas med guld.

Några steg till och flyktingarne stodo utanför porten. Då undslapp en tung suck af lättad kardinalens bröst och han tänkte för sig sjelf:

»Väl kommer brytningen med Sergo Panitzky att förorsaka mycken split i vår familj, men det må gå huru som helst; Eleonora har gjort mig och Polen en så oersättlig tjänst, att den inte nog kan belönas. Jag vill göra allt hvad jag kan för att hon må äkta den, som hennes *hjerta* valt.»

Sedan flyktingarne afvaktadt patrullens ankomst och försvinnande, skyndade de med snabba steg och gynnade af mörkret utåt skogen, utan att den ryttare, som hade sin post utanför vallen i närheten af den nyss lemnade bakporten, upptäckte dem af den enkla orsak att han genom Josephs listiga omsorg kort förut blifvit beröfvad lifvet. Efter några minuters vandring uppnåddes hästarne och vid åsynen af dem uppgaf kardinalen ett rop af glädje. Han lyftades hastigti sadeln och sprängde bort sedan han först en stund förgäfves sökt att öfvertala den gamle trotjenaren att medfölja.

»Nej» hade Joseph energiskt svarat, »jag vänder tillbaka, ty jag är nyfiken att se den uppsyn, som Karl XII skall göra då han finner att han blifvit öfverlistad af min unga herrskarinna.»

Han kom också oskadad och osedd tillbaka till slottet.

Dagen för svenskarnes afmarsch från slottet Rajzac var inne. Redan tidigt på morgonen hade Karl XII gjort sin afskedsvisit hos enkefurstinnan, som då beklagat sig öfver att hon icke sedan föregående afton sett till sin sondotter, hvilken annars plägade vara den första att uppvakta henne.

I följd häraf lät konungen då han kom ned på borggården anställa ifriga efterforskningar efter den försvunna men med olyckligt resultat. Gamle Joseph, som ledde efterforskningarne, skrattade i mjugg, men på hans stela anlete kunde ingen upptäcka den hemliga glädje som besjälade honom.

Vid middagstiden ställdes den svenska styrkan upp på borggården. I deras midt befann sig furst

Sergo Panitzky, som förklarats för krigsfånge, då han nekade att gifva sitt hedersord på att ej bära vapen mot svenskarne under detta krig. Den unge mannen var nu fullt återställd från det lätta sår han erhållit, då han föll omkull i portgången.

Slottets betjening, som erhållit tillstånd att qvarblifva hos sin herskarinna, hade mangrannt samlat sig i ett hörn af borggården och gaf genom åtskilliga hemliga tecken och miner sin belåtenhet tillkänna öfver de hatade fiendernas stundande afmarsch.

Midt emellan hufvudtrappan och ryttartruppen stodo fru Martha och Karl XII inbegripna i ett särdeles lifligt samtal. Detta slutade först då Anders Kask rapporterade att allt var i ordning till afmarsch.

»Gå då efter kardinalen», sade konungen hastigt.
»Du har väl en häst i ordning åt honom?

»Ja, ers majestät.»

»Hemta då hit honom!»

Förgäfvets sökte enkefurstinnan att ytterligare fälla ett godt ord för brodrens befrielse. Karl XII var obeveklig.

»Han måste följa mig», utbrast han till hälften förtörnad öfver det motstånd han rönt. »Han har tillfullo förverkat sin frihet.»

Gamle Joseph, som pligtskyldigast tagit plats bakom sin herskarinna, kunde med möda dölja den glädje han erfor, då han tänkte på den snart inträffade upplösningen.

Anders Kask hade emellertid gått upp för att hemta kardinalen. Efter en stund kom han tillbaka med en gestalt insvept i den dyrbara och lysande prelatkåpan.

»Bra, hon spelar sin roll bra», tänkte Joseph och kunde ej afhålla sig från att förnöjdt gnugga händerna.

»Så, ers helighet», yttrade Karl XII också efter allt utseende förnöjd öfver att han fått den efterlängta motståndaren i sina händer; »stig nu vackert till häst; sedan begifva vi oss af.»

Derefter gaf han en af ryttarne ett tecken att framföra den ystre springaren, som dansade fram öfver borggårdens gröna matta. Men innan ryttaren hann

ens halfva vägen fram till hufvudtrappan, föll den praktfulla kardinalkåpan till marken och der stod nu Eleonora, ömsom bleknande och ömsom rodnande framför den med rätta förvånade Karl XII.

»Hvad är detta för ett elakt skämt», utbrast denne slutligen och gaf Anders Kask en ljungande blick. »Hemta gånast hit kardinal Primas.»

»Det fanns ingen mer än denna inne i rummet», svarade Anders och pekade på Eleonora.

»Eders majestäts officer har rätt», inföll i detsamma den unga furstinnan och gick med högburet hufvud närmare konungen, som knappt viste om han drömde eller var vaken, och därför saknade förmåga att yttra sig. Slutligen sade han:

»Jag begriper ingenting af allt detta!»

»Det skall ers majestät snart göra», svarade Eleonora. »Jag har räddat honom.»

Men jag hade ju nyckeln.»

»Lyckligtvis hade också farmor en.»

Eleonora berättade derefter, utan att inblanda Joseph i affären, huru det gått till med flykten. Då hon slutat böjde hon djupt sitt vackra hufvud för den ömsom rodnande ömsom bleknande konungen och sade:

»Och nu, ers majestät, är jag villig att såsom fånge träda i kardinalens stad och ställe.»

Det såg till en början ut som om Karl XII också verkligen skulle haft den afsigten, att på detta sätt straffa den djerfva flickan för det puts hon spelat honom, och enkefurstinnan fruktade också därför. Men hans naturliga afvoghet mot qvinnor, isynnerhet yngre, räddade nu Eleonora Sobieski. Utan att yttra ett enda ord gjorde han en stum och förlägen helsning åt de båda furstinnorna, kastade sig upp på den ystre för kardinalen bestämde springaren och störtade i spetsen för sin ryttartrupp som en hvirfvelvind ut genom Rajzacs hufvudport, medtagande furst Sergio såsom det enda bytet.

Men knappt hade dock sista ryttaren lemnat portöppningen, då Joseph som en blixstörtade fram och slog igen den tunga ekporten. När detta var gjordt, utbrast

han, under det han våldsamt knöt händerna efter den i sporrsträck bortilande eftertruppen:

»Kom bara igen en annan gång och ni ska' få ett annat mottagande. Bra var det emellertid att vi blefvo af med den öfvermodige furst Sergo, ty det var han, som genom sitt oförstånd släppte in fienderna. Den heliga jungfrun gifve att jag aldrig mera måtte få återse honom!»

Enkefurstinnan hade emellertid, öfvervåldigad af glädje, slutit Eleonora till sitt bröst, kallat henne både sin och broders räddarinna och slösade de ömmaste smekningar hon kunde på sin modiga sondotter. Och i slottet Rajzac blef det öfverallt en stormande glädje, som på aftonen nådde sin höjdpunkt då enkefurstinnan till Eleonoras ära gaf en lysande fest, i hvilken alla tjenarne från de högste till de lägste, fingo deltaga.

Ända sedan Johan Sobieskis dagar hade icke en så jublande glädje genljudit inom slottet Rajsacs mossbelupna murar.

Annorlunda var Karl XII:s sinnesstämning då han jagade från slottet. Han var både skämsen och förargad, och mer än en gång frammulade han denna mening för sig sjelf:

»Hade jag vetat att fruntimren hade sin hand med i spelet, skulle jag väl låtit Anders Kask och Peter Storm bli fångvaktare; jag duger inte till en sådan, det ser jag nog.»

Och tiden gick och händelserna utvecklade sig. Karl XII vann sin afsigt att få konung August afsatt och den ädle Stanislaus Leczinski upphöjd på tronen. De oupphörliga krigshändelserna kommo honom slutligen att glömma den lilla förtretligheten vid Rajzac, men plötsligt skulle han påminnas derom fastän icke på ett oangenämt sätt. Han kom nemligen en afton med en liten trupp till ett af den nye konungens stamgods. En lysande fest gafs der. Det var den unga furstinnan Eleonora Sobieski, som trots Sergo Panitzkys protester sammanvigdes med Ladislas Leczinski. När glädjen stod som högst, gick den unga af skönhet

och lycka strålande bruden fram till kung Karl, böjde vördnadsfullt sitt hufvud för honom och sade:

»Det är ers majestät, som jag har att tacka för hela min jordiska lycka, och jag hoppas att alla närvarande tömma sina glas för hans välgång.»

Alla gästerne kände noga till det lilla äfventyret vid kardinalens befrielse, hvilket en lång följd af år derefter utgjorde ett stående samtalsämne icke blott i Polen utan äfven i andra länder, och det var därför som samtliga gästerne instämde i den unga och fagra brudens utrop:

»Lefve Karl XII!»

Af samme författare har i bokhandeln utkommit:

Erik Ollikainen, historiskt-romantiska skildringar från Sandels fälttåg i Östra Finland 1808, pris 1 krona.

Skräddarne i Greiffenhagen, julberättelse från 30-åriga kriget, pris 30 öre.

Ett qvinnodåd, berättelse från striderna vid Kalmar under Karl IX:s tid, pris 35 öre.

Karl den Tolfte's värja, pris 75 öre.

Spofvens Pistol, ett äfventyr från sista finska kriget, pris 50 öre.

Sammanvärjningen i Krakau, historisk-romantisk skildring från Karl X Gustafs polska krig, pris 50 öre.

Lots-Jakob, berättelse från ryssarnes härjningar på våra kuster 1719, pris 1 krona.

Af Signaturen Sylvia har utkommit:

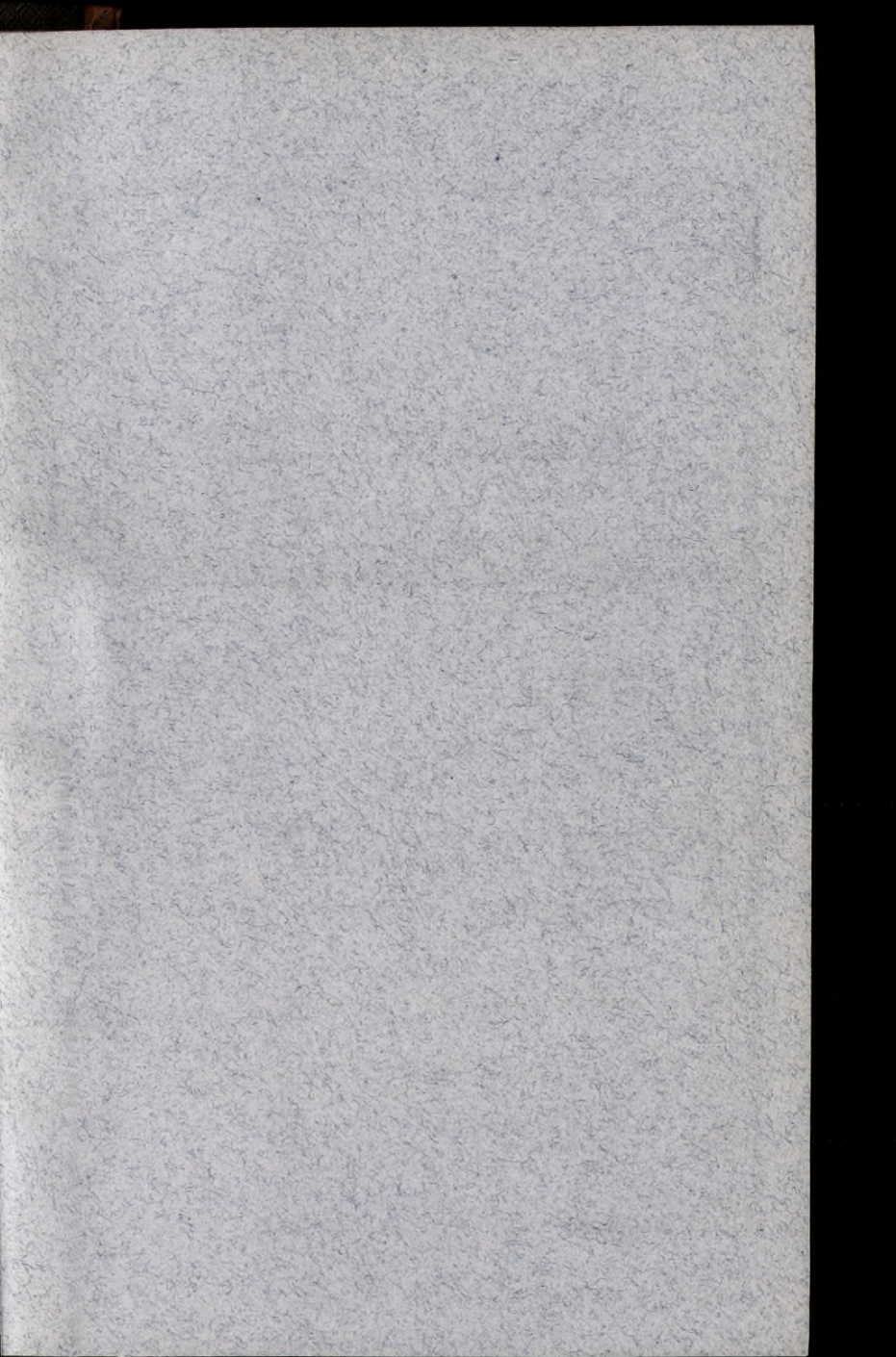
Magdalena Rudensköld, historisk roman från Gustaf den Tredjes hof, pris häftad 4,50, i elegant band 5,50.

Farbror Sakarias, en stockholmsbild, pris 50 öre.

Guldets Makt, mysterier ur stockholmslifvet, pris 1,50.

Axel Fersen och Marie Antoinette, historisk roman från Ludvig XIV hof, pris: häftad 2,50 i elegant band 3,50.

NILS GLEERUP

STOCKHOLM
 BOKHANDELS-SPEDITION & BOKFÖRLAG
 Speditionsaffär för in- & utlandet.

UTFÖR

skyndsamt och billigt samt med noggrannhet
 alla slags

Speditioner & Omlastningar
 m. m.

Förtullningar, Speditioner & Liqvider
 till och från Utlandet

Inkasso för Utländska hus.

 Böcker emottagas för distribution genom bokhandlarne.

Vid benäget anlitande af firman som kommissionär torde detta vid varurequisitionen aviseras resp. varuafsändare.